

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift sedan 1890

Nr 4, December 2023

Trender i
världspolitiken

The world may change.
World class doesn't.

In today's changing world, we face technological, financial and logistical challenges that conventional thinking just won't match.

It takes innovative, pragmatic thinking to push boundaries and develop clever solutions.

We call it the thinking edge.

www.saabgroup.com

SAAB

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift för försvar och säkerhet sedan 1890. Utges av Allmänna Försvarsföreningen.

Vårt Försvar utkommer med fyra nummer per år. Tidskriften är ett populärvetenskapligt, opolitiskt organ för analys och debatt i försvars- och säkerhetsfrågor.

Ansvarig utgivare:

Elisabeth Nilsson

Chefredaktör:

Tommy Jeppsson

E-post: chefredaktoren.vf@aff.a.se

Redaktionskommitté:

Johanna Gårdmark, Gunilla Herolf, Tommy Jeppsson, Bo Jifält, Stefan Ring, Olle Schylander och Anna Wieslander.

Grafisk design och tryck:

ClearDesign.se

Nästa nummer:

3/4 2024

Material:

Publicering av artiklar införda i Vårt Försvar medges med angivande av källan. Tidskriften tar inte ansvar för insänt icke beställt material.

Prenumeration:

Helår fyra nummer: 300 SEK.

Pris t o m 25 år: 100 SEK.

Bankgiro 482-8885 eller

Plusgiro 127 11-8

ISSN:

0042 - 2800

Annonser och annonspriser:

AFF:s kansli

Teatergatan 3, 111 48 Stockholm

Telefon: Kanslichefen Olle Schylander
070-302 77 20

E-post: aff@aff.a.se

www.aff.a.se

Organisationsnummer:

802000-1106

Omslagsbild: Ledarna för BRICS, Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och Sydafrika, är främsta representer för fem länder som vill utöka organisationen. Foto: Ricardo Stuckert, PR / flickr.

Ännu ett krig

Lördagen den 7 oktober iscensatte terrorstämplade Hamas ett omfattande angrepp på Israel. Bilderna från några av de attackerade målen återkallar scener från Butja med stympade och nedblodade kroppar. Israels svar på angreppet har varit massivt.

Hamas angrepp tillämpar en form för irreguljär krigföring där en huvudingrediens är terror understött av informationsoperationer. Israel har svarat med en omfattande mobilisering av sin försvarsmakt, varmed ett fullskaligt krig är en realitet.

Oron finns för eskalering till ett regionalt krig, vilket riskerar att involvera Hizbollah i Libanon liksom andra milisgrupper i Syrien vilka stöds av Iran. Om Teheran-stödda miliser i Libanon och Syrien går in i det pågående kriget till stöd för Hamas ökar sannolikheten för ett omfattande regionalt krig, där både amerikanska, kinesiska och ryska intressen kan konfronteras.

Den stora mängd raketer som satts in mot Israel väcker frågan om produktionskapaciteten för dessa finns hos Hamas. Sannolikare är en extern leverantör där Iran, givet sitt stöd till organisationen, bedöms som möjlig.

En annan och större fråga kopplat till Iran, som accentueras av det pågående kriget, handlar om USA:s, Natos, EU:s och inte minst Israels starka intresse för att hindra regimen i Teheran från att utveckla ett kärnvapen. Ett preventivt angrepp från Israel i syfte att slå ut produktionskapaciteten för en iransk nukleär förmåga går inte att bortse ifrån, något som sannolikt skulle leda till en direkt inblandning av Iran i det pågående kriget. Därmed

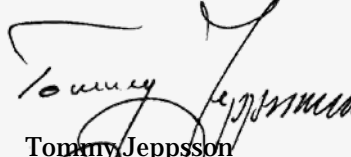
skulle ett regionalt krig vara ett faktum med betydande spridningsrisker utanför Mellanöstern.

Två pågående krig, i Mellanöstern och i Ukraina, innebär för USA, Nato och EU konkurrens om stödet från dessa. En politiskt inflytelserik israelisk diaspora i USA innebär sannolikt krav på ett stöd till Israel. Samtidigt är USA den största bidragsgivaren till Ukraina, något som kan reduceras om samtidigt hjälp ska ges till Israel. Frågan blir då om de europeiska länderna i Nato och EU kan fylla upp ett eventuellt minskat stöd från USA. Om inte är det till fördel för Ryssland.

Arabstaterna önskar inte att bli indragna i det pågående kriget och i deras intresse ligger en deeskalering av konflikten. Samtidigt är deras inflytande över de krigförande parterna begränsad, eftersom de inte företräder en samlad och kraftfull politisk linje som grund för att kunna åstadkomma effektiva påtryckningar.

Däremot ligger det i Hamas intresse att konflikten eskalerar. Ett skickligt användande av påverkansoperationer för att i första hand uppnå regional sympati är ett verksamt medel. Vi ser redan stora demonstrationer, också internationellt, till stöd för Hamas. Därmed begränsas ytterligare inflytandet för de stater i arabvärlden som normaliserat sina förbindelser med Israel.

Krig innehåller en egen dynamik som innebär oförutsägbarhet. Mycket kan hända från det att denna ledare skrivs tills läsaren håller Vårt Försvar i sin hand.

Tommy Jeppsson

11

14

VÅRT FÖRSVAR Nr 4, December 2023

Noterat

5 **Minou Sadeghpour**
Kina, Libanon, USA, Iran, Totalförsvaret

Frilansjournalist om klimatsäkerhet och fredsarbete

7 **Görrel Espelund**
Klimatsäkerhet kan bli en viktig del av fredsarbetet
Antalet klimatrelaterade konflikter kan komma att öka.

Tema: Trender i världspolitiken

11 **Ingolf Kiesow**
Vem vill ha Kinas och Rysslands nya världsordning?
Kina och Ryssland vill ändra nuvarande världsordning.

14 **Ann-Sofie Dahl**
Ukraina toppar
Nato har mycket att ta itu med vid nästa toppmöte.

16 **Lars Holmqvist**
Belarus i skuggan av pågående krig
Lukasjenko sitter klämd mellan två obehagligheter.

Analys

19 **Jörgen Elfving**
Kriget i Ukraina – osäkerhet
Inget av alternativen är mer sannolikt.

22 **Adam Schelin**
Ukraina måste tillåtas att få misslyckas
Ukrainas kamp underbyggs av en mycket stark vilja.

24 **Tommy Jeppsson**
Kriget fortsätter
Fundamentet i motståndsförmågan är samhällets uthållighet.

26 **Minna Ålander**
Inte bara en enkel plug-in
Medlemskapet kräver anpassning.

28 **Svein Vigeland Rottem**
Arktisk samarbete og geopolitisk krise
Arktisk råd er en unik kunskapsprodusent.

30 **Tommy Jeppsson**
Stärkt försvar i väst
Västkusthamnarna är avgörande för vår försörjningssäkerhet.

33 **Katarina Tracz**
Kriget under och ovan oss
Nordligaste Europa, och i synnerhet Sverige, spelar en viktig roll.

36 **Hanna Olofsson**
Företagen och försvaret
Teknik och kunnsande är hörnstenar.

Ord i tiden

38 **Hanna Gunnarsson**
Totalförsvaret är en helhet
Vi ser flera stora civila hot mot vår säkerhet.

Li Shangfu. Foto: Mil.ru.

Kinas försvarsminister, Li Shangfu, har enligt kinesiska statliga källor, under hösten avskedats från sin post. Avskedandet är, enligt bedömare, del av en serie högnivåförändringar inom Kinas militär och diplomati. Den har inte följts av någon officiell förklaring, och Li har (när denna artikel skrivs) inte synts offentligt sedan augusti. Li har även tagits bort från "Centrala Militärkommittén", en kommitté som sägs vara mer inflytelserik än försvarsministeriet.

Avskedandet av Li är en i raden av liknande händelser bland mycket högt uppsatta personer som inte fått någon förklaring. En annan gällde den förra kinesiske utrikesministern, Qin Gang.

Om än oavsiktligt kan avskedandet av Li ha blivit en händelse som kan underlätta förbättrade militära relationer mellan USA och Kina. Anledningen är att Li personligen var utsatt för amerikanska sanktioner efter att Kina köpt ryska vapen, och från Peking har man flera gånger förklarat att den amerikanske försvarsministern inte kunde få ett möte med Li förrän sanktionerna hävts. Detta hinder har nu undanröjts.

Det återstår att se hur avsättningen av Li Shangfu kommer att påverka de kinesisk-amerikanska militära relationerna, men uppenbart är att det skapar en intressant utveckling i en redan komplex dynamik.

MÅNGFACETTERAD KOLLAPS

Libanon brottas sedan en lång tid tillbaka med en allvarlig finansiell kris som följer av omfattande korruption i offentlig förvaltning, hamnexplosionen 2020 och pandemin. Presidentposten är dessutom fortfarande vakant, vilket fördjupar den politiska instabiliteten.

De ökade spänningarna längs gränsen mellan Libanon och Israel, utlöst av Hamas attack, ökar risken för en större konflikt i regionen med

Efter explosionen 2020 i Beiruts hamn. Foto: diplomedia / Shutterstock.

deltagande av Hizbollah. Libanon och Israel undertecknade en maritim överenskommelse 2022, men detta har inte avskräckt Hizbollah från att t ex stödja Hamas och därmed bidra till kraftigt ökade spänningar.

Bedömare menar att den omfattande risken för eskalering hänger samman med spänningarna vid gränsen mellan Israel och Libanon. Spänningarna försvårar för det internationella samfundet att kontrollera dynamiken i konflikten och risken för en större regional konfrontation ökar.

Det är viktigt att påverka Hizbollah och Israel för att undvika en andra front i konflikten. Externa aktörer, särskilt de med inflytande över Hizbollah, måste tydliggöra att en eskalering inte gagnar någon, särskilt inte det krigshärjade Mellanöstern.

AMERIKANSK STRATEGI

Det amerikanska försvarsdepartementet (DoD) släpper i december sin första nationella industriella försvarsstrategi. Den riktar in sig på fyra huvudområden; robusta leverantörskedjor, kompetensförsörjning, flexibla anskaffningar och ekonomisk avskräckning samt säkerhet.

Målet är att modernisera den industriella basen, dra lärdom av händelser som COVID-19 och Rysslands invasion av Ukraina samt säkerställa att förmågorna kan verka snabbt och effektivt. Strategin är inriktad på att skapa en generationsväxling och kommer att styra politik, program och investeringar under de kommande tre åren.

COVID-19-pandemin är ett bra exempel på vikten av att hantera sårbarheter i leverantörskedjor

inom försvarsindustrin gällande allt från kritiska komponenter som missiler ner till mikrochips och programvara.

Strategin ämnar hantera dessa frågor och minska beroendet av utländsk tillverkning för att förstärka leverantörskedjornas motståndskraft.

USA:s försvarsminister Lloyd Austin. Foto: U.S. Secretary of Defense / Flickr.

SAMARBETE MED KONSEKVENSER

Iran och dess allierade, den jemenitiska Ansarullah-rörelsen, fortsätter att uppgradera sin arsenal av ballistiska missiler, kryssningsmissiler och ammunition.

Den 21 september 2023 genomförde Ansarullah-rörelsen en parad i den jemenitiska huvudstaden Sanaa för att fira den nionde årsdagen av sitt övertagande av staden. Bland de militära förmågor som visades fanns flera tidigare ej uppvisade typer av ballistiska missiler och kryssningsmissiler av iransk härkomst.

Denna utveckling har tydliga konsekvenser för dagens osäkra omvärldsläge och för regionen.

För det första visar det på det fortsatta samarbetet mellan Iran och Houthi-rörelsen, som Ansarullah-rörelsen tillhör, vilket i sig skapar ökad oro i regionen. De nya missilerna är enligt bedömare betydligt mer precisa och dödliga än de tidigare varianterna, vilket i sin tur ökar hotet mot grannländerna. Denna

Jemen. Foto: Wikimedia Commons.

teknologiska uppgradering kan med stor sannolikhet också bidra till ökade spänningar och ytterligare konflikter i Mellanöstern i skuggan av konflikten mellan Israel och Hamas.

Samtidigt belyser detta vikten av övervakning och kontroll av vapen-

export. Om Iran, trots internationella sanktioner, levererar avancerad missilteknik till Houthi-rörelsen, kan det underminera de pågående ansträngningarna att upprätthålla fred och stabilitet i en redan konflikthärjad region.

"Fail to Prepare, Prepare to Fail."

Benjamin Franklin

TOTALFÖRSVARET

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Försvarsmakten har under hösten överlämnat sin första samlade bedömning av totalförsvarets förmåga till regeringen. Bedömningen inkluderar både civilt och militärt försvar och utgör ett viktigt inspel inför kommande totalförsvarsbeslut.

Den samlade bedömningen har noga granskat de nyckelområden som utgör kärnan i landets förmåga att hantera olika säkerhetshot och kriser.

Områden som behandlas är bl a samverkan och ledning, skydd och återställandet av totalförsvarsviktig verksamhet samt befolkningens försvarsvilja.

Minou Sadeghpour är verksam som styrelseledamot i Allmänna Försvarsföreningen. Hon bevakar säkerhetspolitik och utvecklingen i omvärlden.

A portrait of Görrel Espelund, a woman with dark hair, wearing glasses and a white shirt, looking directly at the camera with a slight smile. The background is a plain, light-colored wall.

Klimatsäkerhet kan bli en viktig del av fredsarbetet

Görrel Espelund. Foto: Andreas Karlsson.

*Satsningar som motverkar, eller lindrar, klimatförändringarnas negativa inverkan på ett lands resurser kan vara avgörande i konfliktdrabbade regioner och länder. Genomtänkta klimatinvesteringar kan därmed lägga en värdefull grund för tillit och samarbete, skriver **Görrel Espelund**.*

År 2030 riskerar 130 miljoner människor att hamna under fattigdomsstrecket på grund av klimatförändringar, enligt Världsbanken. Det i sin tur kan leda till ökad global instabilitet. Men trots ökat fokus på klimatsäkerhet har forskarna svårt att se någon linjär koppling mellan klimatförändringar och konflikter.

Klimatsäkerhet är ett begrepp som avser den inverkan som klimatkrisen har på fred och säkerhet, inte minst i sköra statsbildningar

och i länder som redan är indragna i någon form av konflikt. Klimatförändringarnas ofta negativa inverkan på tillgången till mat, vatten, och människors möjlighet till försörjning, kan spä på konkurrensen om ett lands, eller en regions, naturtillgångar, med ökade spänningar som följd. På de platser som redan genomlever en konflikt, kan klimatförändringar förvärra situationen, förlänga kriget, och försvåra fredsförhandlingarna, skriver FN:s utvecklingsorgan

United Nations Development Programme (UNDP) i en analys som publicerades nyligen.

Klimatförändringarna kan med andra ord betraktas som en "threat multiplier" det vill säga något som spär på risken för konflikt.

KONSEKVENSER I AFRIKA

Afrika söder om Sahara brukar pekas ut som det område i världen där klimatförändringarna redan gjort störst avtryck. Sahel, det bälte av halvöken söder om Sahara som sträcker sig från Senegal i

Västafrika till Sudan i Östafrika, och Afrikas horn brukar pekas ut som områden där klimatförändringar redan idag har stora säkerhetskonsekvenser, just för att de spår på tidigare konfliktorsaker. I botten ligger andra olösta samhällsproblem som rör landrättigheter, betesmarker och vattentillgång.

Vad staten och myndigheterna gör har avgörande betydelse för hur stora säkerhetskonsekvenser som klimatförändringarna får.

– Det handlar om hur resurser fördelas, hur inkluderande myndigheterna agerar, om det finns en öppen dialog. Dessutom behöver inte klimatförändringar alltid leda till minskade resurser. Ibland gör de det, men inte alltid, kommenterade Robert Malley, chef för tankesmedjan International Crisis Group (ICG) i ett tal inför FN:s Säkerhetsråd 2020. Lika sant i dag som då.

HOT MOT FRED OCH SÄKERHET

Exakt hur klimatförändringarna kommer att påverka mänskligheten är en komplex fråga. Enligt en studie som bland annat Världsbanken ligger bakom, väntas mellan 32 miljoner och 132 miljoner människor att hamna i fattigdom på grund av klimatförändringar år 2030.

En annan konsekvens är att miljoner människor kommer att tvingas lämna sina hem. Enligt Världsbanken beräknas 140 miljoner människor vara på flykt på grund av ett förändrat klimat år 2050. Även om migrationen främst kommer att ske inom länder eller regioner kan dessa folkomflyttningar och den ökande fattigdomen ge upphov till nya samhällsproblem och spänningar.

Det ökade hot mot fred och säkerhet som klimatkrisen innebär, förstärker kravet att drastiskt

minska utsläppen av växthusgaser, och öka takten mot en hållbar omställning. ”Varje tiondelsgrad uppvärmning kan ha betydelse,” skriver UNDP.

FN-organets fokus ligger på att förstå de freds- och säkerhetsrisker som klimatförändringarna innebär, samt att stödja samarbeten, omställning, och innovation som kan öka motståndskraften och säkerheten. Ökad resiliens, alltså ekosystemens förmåga att återhämta sig eller motstå olika störningar som till exempel varmare temperaturer eller naturkatastrofer, kan verka som en katalysator för fred och utveckling, menar UNDP.

Världens länder har inte kunnat enas om definitionen av klimatsäkerhet och dess konsekvenser.

FN-RESOLUTION

Afrika står uppskattningsvis för knappt fyra procent av världens utsläpp av växthusgaser. Konsekvenserna av den globala uppvärmningen visar sig i avvikelser i temperatur och regnmönster. Miljoner självförsörjande bönder, med små ekonomiska marginaler, har redan drabbats hårt. Människor, som tidigare förlitade sig på stabila vädercykler för sådd och skörd, måste nu anpassa såväl grödor som odlingsmetoder för att möta de nya utmaningar som följer av att vädret förändras. I kombination med fortsatt hög befolkningstillväxt i vissa afrikanska länder, exempelvis Niger, ökar kampen om naturresurserna.

Tillsammans med Irland, tog Niger initiativet till en FN-resolution om

klimatsäkerhet som presenterades inför Säkerhetsrådet 2021. Det var första gången som en FN-resolution lyfte klimatförändringarna som ett hot mot internationell fred och säkerhet. Skrivelsen yrkade på att ”integrera information om säkerhetsaspekterna av klimatförändringar”, i vissa av Säkerhetsrådets strategier för konflikthantering och fredsbevarande uppdrag. Enligt förslaget skulle även klimatrelaterade säkerhetsrisker vara en central del av konfliktförebyggande åtgärder.

Vid omröstningen lade Ryssland sitt veto mot resolutionen och menade att den skulle förvandla ”en vetenskaplig och ekonomisk fråga” till politik. Världens länder har alltså inte kunnat enas om definitionen av klimatsäkerhet och dess konsekvenser.

VAGA SAMBAND

Forskarna har i dag svårt att se en linjär koppling mellan klimatförändringar och konflikter. Men även om de statistiska sambanden i dag är svaga, spår vissa analytiker att, förutom direkta effekter av klimatförändringar såsom matosäkerhet, folkomflyttningar och vattenbrist, kommer antalet klimatrelaterade konflikter att öka.

Små förändringar kan på vissa håll leda till en brant ökning av våld, medan betydligt större klimatförändringar inte nödvändigtvis behöver få samma konsekvenser, enligt Robert Malley på ICG. Trots att forskarna fortsätter debatten om klimatförändringarnas exakta roll i enskilda kriser och konflikter, så finns det en enighet kring viss statistik.

– De data vi har pekar på att riskerna för väpnad konflikt ökar med mellan 10 och 20 procent för varje halv grad som temperaturen stiger på en viss plats. Och det får

*Vatten, en förutsättning för liv och en resurs som kan förorsaka konflikter.
Foto: KKulikov / Shutterstock.*

antas vara en uppskattning som ligger något i underkant, sade Malley i sitt tal i vid FN.

Enligt UNDP finns också en annan fara med krigshandlingar i områden som upplever extremväder. En väpnad konflikt riskerar att direkt motverka klimatåtgärder som redan vidtagits genom att förstöra energi-, vatten- eller jordbruksmark. Därför, sammanfattar UNDP, bör klimatåtgärder gå hand i hand med arbete för fredsbyggnad och konfliktprevention.

FREDSBYGGANDE KLIMATÅTGÄRDER

Satsningar som motverkar, eller lindrar, klimatförändringarnas negativa inverkan på ett lands

resurser kan vara avgörande i konfliktdrabbade regioner och länder. Genomtänkta klimatinvesteringar kan därmed lägga en värdefull grund för tillit och samarbete. Enligt den sjätte utvärderingsrapporten som gjorts av FN:s vetenskapliga klimatpanel, Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), kan klimatlösningar vara en ny väg mot fredsbygge i områden som är hårt utsatta för effekterna av den globala uppvärmningen.

Förutom Sahel, är Afrikas horn ett av världens mest utsatta områden och 13,5 miljoner människor beräknas redan ha påverkats av uteblivet regn och torka, med

ökad migration som följd. Enbart i Somalia beräknar FN att torka, i kombination med väpnade konflikter, har gjort 2,5 miljoner människor till flyktingar de senaste åren. I en studie gjord av fredsforskningsinstitutet Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) 2019 konstaterade forskarna Karolina Eklöv och Florian Krampe att klimatförändringarna verkar som en hämsko på fredsarbetet och utgjorde en stor utmaning för FN-missionen UNSOM (United Nations Assistance Mission in Somalia), som varit i landet sedan 2013. Det rimmalar därmed väl med UNDP:s slutsatser.

– Klimatförändringar försvårar freds- och säkerhetsuppdraget för UNSOM, och påverkar försöken att etablera ett fungerande styre och rättssystem, kommenterade Florian Krampe rapporten för nyhetsbyrån Reuters. Ökade spänningar mellan jordbrukare och boskapsdrivande herdar förvärrar det sköra säkerhetsläget och många människor som tvingats på flykt söker sig till städer och resursfattiga flyktingläger. Här frodas barn- och människohandel och den terrorstämplade islamistorganisationen al-Shabaab är inte sen att utnyttja dåliga levnadsförhållande och missnöje för att rekrytera nya soldater.

Samtidigt har al-Shabaab genom åren lärt sig att dra nytta av naturkatastrofer och stärka sin maktposition genom att hjälpa människor i nöd. Organisationen samlar in mat och pengar genom sina distributionscenter och fördelar dem sedan som nödhjälp till de drabbade, enligt rapporten.

KRIG OM VATTEN?

En av de vanligaste frågorna i diskussioner som rör klimatsäkerhet är tillgången till vatten och huruvida vatten i framtiden kommer att bli en mer värdefull resurs än olja. Länges har forskare och experter avfärdat risken att stater skulle börja krig om vatten och pekat på att flera nationer i stället lärt sig att samarbeta om delade vattentillgångar. Ett exempel är vattenavtalet om Jordanfloden mellan Israel och Jordanien. Ett annat är avtalet mellan Indien och Pakistan om Indus vatten. Båda dessa avtal visar på att trots att relationerna medan länderna i övrigt inte är de bästa, kan de överbygga motsättningarna och enas om fungerande avtal om vattensamarbete.

Johan Schaar, som under lång tid arbetat med frågor som rör

bistånd, säkerhet och klimat, bland annat som analytiker åt SIPRI, drar slutsatsen i en analys publicerad av tidskriften *Mänsklig säkerhet* att mellanstatliga dispyter kring gränsöverskridande vattentillgångar i sig knappast leder till väpnat våld.

Han varnar också, likt många andra, för risken ”att använda ett deterministiskt och förenklande förhållningssätt när höga temperaturer, torka och översvämningar hävdas vara huvudorsaker till konflikter, och bortse från politiska, sociala och ekonomiska intressen och spänningar.”

Begreppet fred och säkerhet är väldigt brett och handlar inte enbart om frågor som rör militärmakt och försvar.

VATTEN OCH SÄKERHET

En av världens främsta vattenkonferenser, *World Water Week*, hålls årligen i Stockholm i slutet av augusti. Konferensen som anordnas av Stockholm International Water Institute (SIWI) kommer nästa år att ha temat: *”Bridging Borders: Water for a peaceful and sustainable future”* och belysa vattnets roll som katalysator för fred, samarbete, och säkerhet.

”Begreppet fred och säkerhet är väldigt brett och handlar inte enbart om frågor som rör militärmakt och försvar, utan omfattar även mänsklig säkerhet, livsmedelstrygghet, samt säkerhet för ekosystem och vatten,” skriver *World Water Week* i programförklaringen.

Vattendiplomati, vattensäkerhet och mänsklig säkerhet i samband med krig och konflikt, samt vattensamarbeten, är några av de ämnen som ska diskuteras. Några enkla svar finns inte.

– För att hitta lösningar, måste man först kunna enas om en gemensam definition av problemen. Vad gäller fred och säkerhet, så finns här stora utmaningar eftersom vi inte alltid definierar säkerhet på samma sätt, sa Jiayi Zhou, forskare vid SIPRI under *World Water Week* som en kommentar till nästa års tema.

Hon påpekade att 2022 var det varmaste år som någonsin uppmätts och antalet konflikter var det högsta sedan FN grundades, enligt UNDP. Världens militära utgifter var dessutom rekordhög. Samtidigt fanns det inte global finansiering för att garantera rent vatten till befolkningarna i världens utvecklingsländer.

Vidare noterade hon att vi förra året noterade det högsta dödstalet i krig och konflikter på tre decennier, omkring 200 000. Samtidigt dog dubbelt så många barn på grund av att de inte hade tillgång till rent vatten, siffror som säger en del om hur vi tolkat och prioriterat viss typ av säkerhet. Därför är det viktigt att olika aktörer finns på plats i de samtal som definierar säkerhet, konstaterade hon.

Slutligen påpekade Jiayi Zhou att de investeringar som görs för militära ändamål, de pengar som läggs på krig, och konflikt, med argumentet att det handlar om [nationell] säkerhet, är prioriteringar som ofta arbetar mot social, ekonomisk och humanitär säkerhet.

Görrel Espelund är frilansjournalist med särskilt fokus på Afrika samt associerad redaktör vid Utrikespolitiska Institutet.

Vem vill ha Kinas och Rysslands nya världsordning?

Kina visar en vilja att spela en dominerande roll i världspolitiken på alla områden, inklusive ideologiskt och militärt. Indien vill också leda "den globala Södern". Ryssland för ett krig i Europa och måste betraktas som en vapendragare till Kina.

Ingolf Kiesow

Kina och Ryssland försöker rasera den bestående världsordningen men kommer inte med acceptabla förslag till alternativ. Risknivån har höjts genom konkurrens med väst på alla områden och har nått en oroväckande hög nivå.

Kina ger inte något militärt stöd till Ryssland men stödjer Ryssland i FN och andra internationella organ. Landet använder sin ekonomiska och politiska styrka till påtryckningar mot andra länder för att förmå dem att inte fördöma Rysslands brott mot FN-stadgans förbud mot angreppskrig. Tillsammans vill de samtidigt ändra på innehållet i begreppen mänskliga rättigheter och demokrati för att ersättas med en ordning som passar deras egen uppfattning om hur förhållandet mellan stat och individ ska se ut. Omvärdering av begreppet "världsordning" skulle därmed inte bara komma att innefatta hur förhållandet mellan staterna ska se ut, utan även en omvärdering av andra grundläggande begrepp.

FN har drabbats av en legitimitetskris. Världsorganisationen har inte kunnat enas om en meningsfull hantering av Rysslands angrepp på Ukraina, inte heller av krig mellan stater som inte har veto i säkerhetsrådet, såsom kriget i Jemen och Sudan eller mellan palestinier och Israel. Det har kraftigt minskat FN:s fredsbevarande auktoritet.

USA:s dominans över Stilla havet hotas av Kinas militära upprustning och tekniska framsteg. Kina har under ett par decennier haft en betydligt snabbare ekonomisk utveckling än USA (och Europa). Det har skapat möjligheten för Kina att rusta sin flotta till att bli större än USA:s och utveckla nya "domedagsvapen", såsom interkontinentala kärnvapenbärande hypersoniska missiler, vilka inte kan spåras av USA:s missilförsvar. I tillägg drönarsvärmar och stora undervattensdrönare. Även Ryssland har tagit fram sådana vapen. USA har ännu inte lyckats ta fram ett missilförsvar mot de nya vapnen och inte heller lyckats med utvecklingen av strategiska hypersoniska missiler. Kärnvapenbalansen har, åtminstone tillfälligt, förskjutits till Kinas och Rysslands fördel.

Ukrainakriget har bidragit till en inbromsning av världsekonomin. Särskilt har det skapat brist på spannmål, konstgödsel och råolja. Det drabbar främst de fattiga länderna och de "framväxande ekonomierna". Ryssland självt har skapat problemet genom sitt angreppskrig, slipper dock i stor utsträckning att ställas till svars. Livsmedelsbristen skylls på västländernas sanktioner mot Ryssland i såväl den ryska som den kinesiska propagandan. Den bilden köps sedan av media i stora delar av den övriga världen. Motsättningarna får karaktär av en ideologisk maktkamp, ofta med inslag av skamlösa lögner.

Slutkommunikén från ett möte med BRICS-länderna¹ i september i år innehöll krav på en ny världsordning och på reformer av FN-systemet, bland annat införande av nya medlemmar av säkerhetsrådet. Man kräver vidare ändringar av sammansättningen i flera andra av världens viktigaste institutioner såsom Världsbanken, Valutafonden och World Trade Organization (WTO). Ändringarna skulle i samtliga fall ske med avsikt att minska västländernas inflytande.

Indien har haft ett nära samarbete med Ryssland, men samtidigt, ända sedan ett blodigt gränskrig 1962, också haft spända relationer med Kina.

¹ BRICS-länderna utgörs av Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och Sydafrika.

” How China and the US get along will determine the future of humanity.

President Xi Jinping (China Daily 2023-10-10)

Kraven på en ny världsordning utmanar väst inkluderande grundläggande synsätt avseende mänskliga rättigheter. Foto: Sunny studio / Shutterstock.

Det har gjort att Indien har accepterat en inbjudan av USA att, tillsammans med Australien, Japan och Sydkorea, delta i det så kallade Indo-Pacific-samarbetet. Det syftar bland annat till att vara en både militär och civil balans mot Kinas ambitioner att expandera i Indiska Oceanen och Stilla havet.

Genom detta steg av det folkrika Indien blir uppdelningen av världen i två läger tydligare. Indien lutar för närvarande åt väst, men vill spela en ledande roll för "den globala Södern". Andra framväxande regionala stormakter som Brasilien och Sydafrika vill också ersätta den rådande världsordningen och införa "multipolaritet", men de har alla olika uppfattning om hur den ska praktiseras, exempelvis hur FN:s säkerhetsråd ska vara sammansatt.

När Donald Trump trädde till makten i USA 2017 förkunnade han sin avsikt att inställa förhandlingarna om ett frihandelsområde kring Stilla havet och införa höga skyddstullar mot import från Kina. Han hotade också med att erkänna Taiwan, stoppa Kinas expansion i det Syd kinesiska havet och tvinga Kina att "spela efter regelboken" i handelsfrågor.

Kinas president Xi Jinping svarade med att samma år deklarerar att Kina skulle inleda en ny epok genom att återta sin plats i centrum och spela en ledande roll i världen. På handelsområdet infördes nya riktlinjer att följas av Kinas företagare. Deras första plikt ska vara att agera i patriotisk anda, samtidigt som myndigheterna skulle skapa bra villkor för företagande. De kinesiska företagen och myndigheterna var inte sena att gemensamt ta vara på möjligheterna att använda dessa direktiv till att snedvrída konkurrensförhållandena på den kinesiska marknaden till kinesisk fördel.

I samband med arbetet på en ny femårsplan beslutade kommunistpartiets centralkommitté att Kina skulle avskärma sin interna ekonomi och göra den mindre beroende av utlandet men ändå fortsätta att delta i världshandeln och öka sitt globala inflytande. Denna politik kom att få beteckningen "dual circulation".

När Joe Biden efterträdde Trump 2021 visade det sig att han inte hade en särskilt mycket mjukare agenda i handelsfrågor. Motåtgärder infördes, och det försämrade handelsklimatet gjorde att man började tala om

"decoupling", d v s att företag på båda sidor började dra sig tillbaka från varandras marknader. Den tendensen förstärktes av de många avbrott i leveranskedjorna som skapades av Covid-19 pandemin.

Avbrotten fick allvarliga ekonomiska återverkningar i både USA och EU och en motreaktion uppstod. I väst föreföll det som om man i Kina hade samma bekymmer. Därför besökte den Europeiska kommissionens ordförande Ursula von der Leyen Kina i mars i år för att komma till tals med Xi Jinping om att undanröja handelshinder, en process som hon kallade "de-risking". Hon fick dock en nedsättande behandling och fick inte tillfälle till samtal om frågan med Xi.

Följriktigt deklarerade hon den 13 september i år att kommissionen kommer att göra en undersökning av den kinesiska bilmarknaden rörande eventuella subsidier till den egna bilindustrin. Om behovet av subsidier konstateras, avser unionen att införa skydds-

åtgärder. Detta har väckt våldsam kritik i kinesiska media där det uppfattas som en utmaning till kraftmätning.

Kina visar en vilja att spela en dominerande roll i världspolitikerna på alla områden, inklusive ideologiskt och militärt. Indien vill också leda "den globala Södern". Ryssland för ett krig i Europa och måste betraktas som en vapendragare till Kina.

Under oktober 2023 har Kina tagit emot en rad besökare på hög nivå från EU och USA och i kontrast med den ofta hotfulla tonen i media visat en vilja att undvika ytterligare konfrontation och eskalering.

I samma anda har Kina avstått från att utnyttja tillfället att använda Hamas angrepp på Israel 2023-10-07 till att förvärva situationen för väst genom stöd till Hamas i Gaza eller/och Hizbollah i Libanon. Det kan tydas som en insikt om farorna med en eskalering.

Om det också innebär en kursändring hos makt-havarna i Peking på lång sikt i riktning mot äkta fredlig samvaro och seriösa samtal om en världsordning som kan accepteras av alla är det däremot för tidigt att säga. Några tecken på motsvarande sinnesförändring i Moskva har inte heller synts till när detta skrivs i oktober 2023.

Ingolf Kiesow är ambassadör.

” Kina och Ryssland försöker rasera den bestående världsordningen.

Ukraina toppar

Först i Madrid 2022, och därefter vid Vilniustoppmötet i somras, har en rad omfattande beslut tagits för att förstärka försvarsalliansens förmåga att bemöta det ryska hot som nu definieras som Natos förstaprioritet. Nu är det "Deterrence by Denial" som gäller till hundra procent, det vill säga att en fiendlig makt, läs Ryssland, ska förhindras att ta sig ens en millimeter över Natogränser.

Ann-Sofie Dahl

Kriget i Ukraina har gjort Natos generalsekreterare, Jens Stoltenberg, till ett "household name" bland svenskarna på ett sätt som ingen av hans företrädare varit ens i närheten av, möjligen med undantag för den förre skandinaven i försvarsalliansens topp, danske Anders Fogh Rasmussen.

Efter ännu en förlängning av mandatperioden i somras, som gjorde honom till intern rekordhållare med, hittills, hela nio år på posten, omtalas Stoltenberg nu emellanåt skämtsamt som Natos "ständige generalsekreterare".

Stoltenbergs uppenbara fäbless för att ordna toppmöten har förstas också bidragit till att han har synts, och hörts, mer än någon av föregångarna. Förr kunde det lätt gå flera år mellan gångerna när medlemsländernas stats- och regeringschefer samlades i Natoregi, men under Stoltenberg har det blivit till årliga sammankomster.

Nästa års toppmöte i Washington, DC kan bli Stoltenbergs sista, om nu inte en efterträdare har enrollerats dessförinnan. Ett beslut om att utse en ny generalsekreterare kan enkelt tas på ambassadörsnivå, och inte heller det formella välkommandet av nya medlemmar behöver ske på toppmötesnivå, som vi kunde se när den finska flaggan hissades vid högkvarteret på Natos födelsedag, den 4 april.

Oavsett vem som då sitter i generalsekretarens stol lär nästa års toppmöte bli av det mer stor-slagna slaget, när försvarsalliansens 75-årsdag ska firas med pompa och ståt i Washington, DC. Och det är väl inte helt otänkbart att det blir enligt ett liknande koncept som för fyra år sedan, när 70-årsdagen firades i samma lokaler i State Department där det högtidliga undertecknandet av Natos grundlag ägde rum våren 1949.

Förhoppningsvis, och sannolikt, blir det med deltagande av den svenske statsministern, som i och för sig var med även i Vilnius i somras, men då med Sverige som "invitee".

Även om det kan kännas som en evighetslång process från det att den svenska ansökan lämnades in i maj förra året blir det svenska medlemskapet faktiskt en av de snabbaste utvidgningarna någonsin. Rekordet innehas såklart av Finland, som klarade av hela processen på knappt elva månader. Vanligtvis har det tagit flera år, eller rentav ett decennium eller mer från ansökan till medlemskap, och inte sällan till ackompanjemang av diverse påverkansoperationer, som ett Moskva-orkestrerat kuppöversök under det 29:e medlemslandet, Montenegro, ansökningsprocess.

Att det är just Turkiet och Ungern, med täta band till Ryssland, som har konstrat under den svenska ansökningsperioden är givetvis allt annat än en tillfällighet.

Alltsedan det fullskaliga ryska angreppet förra året har det mesta, eller så gott som allt, på ett eller annat vis handlat om Ukraina för Natos del.

Först i Madrid 2022, och därefter vid Vilniustoppmötet i somras, har en rad omfattande beslut tagits för att förstärka försvarsalliansens förmåga att bemöta det ryska hot som nu definieras som Natos förstaprioritet. Nu är det "Deterrence by Denial" som gäller till hundra procent, det vill säga att en fiendlig makt, läs Ryssland, ska förhindras att ta sig ens en millimeter över Natogränsen. "Every inch of allied territory and every inch of allied airspace" ska försvaras, och det med kraft.

För det krävs ett helt spektrum av nya och uppdaterade strukturer och planer. Ingenstans blir väl de nygamla tiderna tydligare än i de regionala försvarsplaner som antogs i Vilnius för första gången sedan kalla krigets dagar; tusentals sidor av

detaljerade, topphemliga planer för hur Alliansen militärt ska respondera på det ryska hotet.

Sådana försvarsplaner fanns det inget behov av under de många åren av internationella krisinsatser i fjärran land, där det inte var frågan om artikel 5-operationer. Men liksom under kalla krigets dagar gäller det nu att vässa planerna för vad som ska göras, av vem, hur och var, vilka kapabiliteter som det kräver och hur de ska samordnas.

Det kräver också en rejält förstärkt *readiness*, där snabbinsatstyrkorna ökas från de tidigare 40 000 till 300 000. Det i sin tur ställer höga krav på en förbättrad militär mobilitet för att kunna flytta trupp och materiel på kors och tvärs över de allierades landgränser.

Det för oss tillbaka till den eviga fråga som har dominerat diskussionerna alltsedan den första ryska aggressionen i Ukraina 2014 och Wales-toppmötet samma år, nämligen målet att avsätta 2 procent av bruttonationalprodukten (BNP) till försvarsbudgetarna. Det når fortfarande bara runt en tredjedel av medlemsländerna upp till, och det betraktas dessutom numera bara som en miniminivå, inte ett tak.

Kvantitet är en sak, kvalitet en annan. För att försäkra sig om att Nato har tillgång till den allra mest avancerade och banbrytande teknologin har 23 av medlemsländerna, plus Sverige när medlemskapet är klart, tillsammans investerat en miljard euro i en riskkapitalfond för forskning och innovation. Den avgörande betydelsen av ett teknologiskt övertag gentemot motståndaren har vi ju kunnat se på slagfältet i Ukraina.

Som generalsekreterare Stoltenberg gång på gång förklarar kommer Natoländernas stöd till Ukraina att fortsätta "for as long as it takes". Idag är allt fokus på Ukraina, men från Natos högkvarter är man alltid mån om att betona Alliansens 360-graders perspektiv; ett kodord för hotbilden på sydflanken, där det geografiska avståndet till Ukraina emellanåt är stort men fenomen som terrorism, instabilitet och flyktingströmmar desto närmare.

Att det är en hotbild som i allra högsta grad är aktuell visades den 7 oktober när terrororganisationen Hamas, med stöd från Iran och Ryssland, genomförde ett massivt anfall på Natos partnerland Israel.

Passande nog hade generalsekreterare Stoltenberg kort dessförinnan tillsatt en expertgrupp för en genomgång av politiken gentemot Mellanöstern, Nordafrika och Sahelregionen.

Nato får med andra ord mycket att ta itu med vid nästa toppmöte i ett sommarhett Washington. Men det är en synnerligen vital försvarsallians som rundar de 75, och som står enad i försvaret av västvärldens demokrati och frihet. Det finns det all anledning att fira.

Ann-Sofie Dahl är docent i internationell politik, Natoexpert och Nonresident Senior Fellow vid Atlantic Council (US).

Natos generalsekreterare Jens Stoltenberg har under sin tid som den västliga försvarsalliansens främste företrädare kommit att personifiera stärkandet av västlig försvarsförmåga. Foto: Joel Thungren / Försvarsmakten.

En inte helt självständig nation.
Foto: GR.Stocks / Shutterstock.

Belarus i skuggan av pågående krig

Lukasjenko sitter nu klämd mellan två obehagligheter. Ska han fortsätta att leda sitt land längre in i Moskvas skugga, eller leder Rysslands misslyckade krig till en politisk omvälvning, som i så fall även kan störta ledningen i Minsk?

Lars Holmqvist

Den 12 juli 2021 publicerades en artikel på kremlin.ru med rubriken "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians". Författare och avsändare var president Vladimir Putin.

Den nära 6 900 ord långa texten kan ses som något av en programförklaring inför den fullskaliga invasion som inleddes drygt sju månader senare. Men i ett visst avseende är rubriken missvisande. Den historiska enheten handlar inte om två folk, utan om tre: ryssar, ukrainare och belarusier. Eller med ryskt språkbruk: ryssar, lillyryssar och vitryssar.

Den bärande idén bakom Moskvas politik tycks vara att det för drygt tusen år sedan fanns ett enda östslaviskt folk, ruserna, samlat i en enda kulturkrets, utövande samma religion och utgörande samma politiska enhet. Alltsedan dess ska omvärlden ha gjort otaliga försök att splittra detta enade folk, och det senaste försöket tycks vara det nutida Ukrainas blotta existens.

Det är en intressant idé sett ur ett skandinaviskt perspektiv. Dagens Danmark, Norge och Sverige delade också för tusen år sedan språk, då benämnt "dansk tunga", kulturkrets och religion, men var ändå djupt splittrade politiskt och är inte enade ens idag. Så antingen hade de forntida rusiska och skandinaviska kulturerna väsensskilda utvecklingsspår, eller så är kanske Moskvas politiska linje baserad på att den ryske presidenten är felinformerad, eller ägnar sig åt rent önsketänkande.

Vad vi tror oss veta från tidig medeltid är att vi hade minst två självständiga politiska enheter som närliggande östliga grannar, nämligen Republiken Novgorod och Republiken Pskov. Furstendömet Vladimir-Suzdal, det som senare blev storfurstendömet Moskva, låg då långt bort.

Men slutsatsen blir att Rysslands syn på ett fritt och självständigt Belarus inte borde vara mycket annorlunda än dess syn på Ukraina. Det som skiljer dessa båda länder är hur man hittills har hanterat relationerna med Moskva. Den ena är en ukrainsk frihetslinje, som tyvärr har lett till öppen väpnad konflikt, och den andra en belarusisk motvillig acceptans av Moskvas politiska ambitioner.

Belarus eller Vitryssland? Namnbyten av politisk art kan ibland upplevas som klåfingriga, men den historiska bakgrunden kan förklaras. År 1464 lät sig storfursten Ivan III i Moskva utses till "Storfurste över alla Rus" (Государь всея Руси) som är en pluralform, vilket tyvärr ofta, men felaktigt, brukar översättas till "Storfurste över hela Ryssland", alltså en form i singularis.

Ivans rike låg i sin helhet öster om dagens Belarus och Ukraina, områden som då och under många sekler tillhörde det polsk-litauiska samväldet. Dessa båda länder tillhörde, även om befolkningen genom tiderna har varit ortodoxt kristen, alltså den centraleuropeiska katolska sfären under lång tid.

Problemet med "Vitryssland" är inte förleden "Vit-" utan efterleden "-ryssland". Ordet ger legitimitet till tanken att landet på något vis skulle tillhöra Moskva och idag vet vi alla hur det kan se ut när den store grannen försöker hävda överhöghet över sina slaviska systrar och bröder.

Belarus utveckling sedan självständigheten 1991 präglas av en viss kontinuitet. Aleksandr Lukasjenko, landets illegitime de facto-ledare, har varit president i snart 30 år. Lukasjenko, liksom Putin med bakgrund i det sovjetiska KGB, arbetade både på kolchos (kollektivägt jordbruk) och sovchos (statligt ägt dito) under Sovjettiden. Den omfattande liberaliseringen av ekonomin, som ägde rum i Ryssland, Ukraina och andra sovjetrepubliker efter 1991, kom aldrig riktigt till Belarus. Än idag är staten en dominerande ägare inom industrin och landets ekonomi är hårt centraliserad.

En ineffektiv ekonomi skapar relativ fattigdom. Enligt Internationella valutafonden (International Monetary Fund, IMF) är landets köpkraftsrelaterade bruttonationalprodukt (BNP) 24 017 USD/capita vilket är avsevärt lägre än närliggande länder, med undantag av Ukraina. Den belarusier som jämför sitt lands välbefinnande med grannarna Polens (45 538 USD/capita) eller Litauens (49 245 USD/capita) borde inte vara nöjd. Men det finns positiva aspekter. Sjukvården lär hålla god nivå och arbetslösheten är låg. Vidare har man sluppit framväxten av den tärande klass som Rysslands och Ukrainas oligarker utgör. Korruptionen är hög med en föga hedrande plats 91 på Transparency Index 2022. Läget är dock bättre i Belarus än i Ukraina (plats 116) eller Ryssland (plats 137).

Det kan antas att stresspåslaget i kretsen kring Lukasjenko är högt idag. Problemen hopar sig:

För det första ser varken EU, USA eller Storbritannien Lukasjenko som en legitim president, på grund av bedömt valfusk vid presidentvalen, senast 2020.

För det andra ledde valet till stora och långvariga protester inom landet, som möttes med hårda repressiva motmedel från regeringen. Folkopinionen är emot Lukasjenkos diktatur och han vet det.

För det tredje har den sk Ryska och Belarusiska unionsstaten existerat i mer än 25 år, men det är inte troligt

att de båda länderna har samma uppfattning om vad unionen syftar till. Lukasjenko har under många år försökt att upprätthålla en linje av viss autonomi mot Moskva, till exempel genom att stödja användningen av det belarusiska språket, vilket inte är självklart i ett land där ryskan har en stark ställning. Från att alltid själv ha hållit tal på ryska, övergick presidenten till belarusiska 2014. En liten förändring men med stor symbolisk betydelse.

För det fjärde har konflikten i Ukraina påverkat landet. Belarusiskt territorium har upplåtits för ryska förband, vilket bör tolkas som ett aktivt deltagande i de ryska krigsansträngningarna. Under 2023 ska ytterligare ett steg ha tagits. Moskva lär ha placerat taktiska kärnvapen i Belarus, vilket i så fall är ett brott mot det internationella icke-spridningsavtalet. I augusti 2023 gjorde Lukasjenko uttalanden som gav intrycket att han hade faktisk kontroll över dessa kärnvapen, något som få bedömare tror. Med taktiska kärnvapen stationerade på belarusiskt territorium ökar landets betydelse som mål i händelse av konflikt med Nato.

För det femte ska ett större antal Wagnersoldater ha välkomnats till Belarus efter det avbrutna kuppförsoket av Wagnergruppen vid midsommar 2023. Hur många

som kom dit och hur många som sedan har rest vidare, är oklart. Wagnerförband ska ha placerats i landets västra delar i ett försök att utöva påtryckningar mot Polen och Litauen. Det innebär att ett politiskt instabilt land nu inhyser utländska stridsvana soldater utan tydlig uppgift och ledning, men med goda skäl till missnöje.

Det kan leda till en del säkerhetsresonemang i kretsen kring de facto-ledaren.

” Aleksandr Lukasjenko har varit president i snart 30 år.

En omständighet värd att reflektera över är frågan om Aleksandr Lukasjenkos kapacitet i rollen som statschef. Utöver nästan tre årtionden av svag ekonomisk utveckling under

hans ledning, så finns det åtminstone två händelser under senare tid som väcker förundran:

Våren 2020 gjorde Lukasjenko ett uppmärksammat uttalande angående Covid där han hävdade att smittan kunde hållas under kontroll genom bastubad och vodka. Detta var och är förstås rent nonsens, men vad var det som fick honom att säga så?

Den 1 mars 2022, under de första dagarna efter Moskvas anfall mot Kyiv, kunde man på TV se presidenten framför en karta med de ryska anfallsplanerna väl synliga. Var det medvetet, eller ett exempel på grov inkompetens? Svårt att avgöra.

Lukasjenko sitter nu klämd mellan två obehagligheter. Ska han fortsätta att leda sitt land längre in i Moskvas skugga, eller leder Rysslands misslyckade krig till en politisk omvälvning, som i så fall även kan störta ledningen i Minsk? Har den 69-årige ensamme och oälskade ledaren vad som krävs för att undvika ett förnedrande slut?

Lars Holmqvist är egen företagare, reservofficer och försvarsdebattör.

Lukasjenko går en allt svårare balansgång gentemot Moskva. Foto: Sasa Dzambic Photography / Shutterstock (bilden är retuscherad).

Kriget i Ukraina – osäkerhet

*”Gamla män är livsfarliga. Framtiden är dem likgiltig”. Detta är något som gäller både mannen i Kreml och en nygammal amerikansk president i Vita Huset efter presidentvalet 2024, skriver **Jörgen Elfving**.*

Det enda vi vet med säkerhet, är att allt är osäkert. Att lyckas är konsten att misslyckas utan att det märks, något som karaktäriserar hur det ryska agerandet i Ukraina beskrivs från officiellt håll: enbart framgångar och inga motgångar. Verkligheten är en helt annan och sannolikt lär kriget inte vara över i närtid.

Vad som sker i Ukraina bevakas och rapporteras relativt väl av media, både svensk och utländsk. Att rekapitulera händelseutvecklingen under 2023 är mindre meningsfullt, varför denna artikel istället lyfter fram och belyser några intressanta företeelser under senare tid.

DEN UKRAINSKA MOTOFFENSIVEN

Den 4 juni inleddes Ukrainas motoffensiv och dessförinnan var spekulationerna om denna många. Det gällde såväl tidpunkten för dess inledning som möjliga anfallsriktningar. Spekulationerna bidrog till att trissa upp förväntningarna, vilket lett till kritik när motoffensiven väl inletts men inte nått de framgångar som olika bedömare förväntat sig. Det är en kritik som till del kan anses vara obefogad och sannolikt grundad på okunskap om hur det ryska försvar som byggs ut sedan

sommaren 2022 gestaltar sig. Inte minst har de omfattande ryska mineringarna och avsaknad av understöd från luften bidragit till det låga tempot. Från rysk sida häcklas motoffensiven och Putin karaktäriserade 15 oktober den som misslyckad.

På längre sikt är frågan när och hur konflikten kan sluta.

En förutsättning för att kunna inleda motoffensiven har varit att utlovad västlig krigsmateriel, inte minst stridsvagnar och pansarskyttefordon, nått Ukraina och integrerats i förband. Däribland finns svensk materiel i form av bl a stridsvagn 122 och stridsfordon 90. Dessa har också satts in i striderna och intill början av oktober ska också två, möjligen tre, stridsvagn 122 ha skadats/slagits ut. Det är något som man i ryska media gottat sig åt, bl a under rubriken ”20 % av de svenska stridsvagnarna utslagna”. En stridsvagn 122 ska dock ha bärgats och bedöms vara under reparation. Såvitt känt har ett stridsfordon 90 skadats och tagits

som krigsbyte samt visats upp för bl a den ryske försvarsministern.

Motoffensiven föregicks av, samt åtföljs även av, ukrainska attacker med bl a HIMARS mot mål på djupet som staber, flygbaser, ammunitions- och drivmedelsupplag. Detta uppges av några källor ha lett till att man på rysk sida tvingats att hushålla med artilleriammunition. Därtill kommer också den ukrainska artilleribekämpningen, som uppenbarligen varit framgångsrik.

Inledningen av motoffensiven sammanföll också med att ryska frivilligförband på ukrainsk sida ånyo trängde in i Belgorod oblast, samt sprängningen av Kakhovkadammen 6 juni. Om frivilligförbandens agerande var samordnat med motoffensivens inledning i syfte att binda och avleda ryska förband har ej kunnat fastställas, men kan inte uteslutas. Vad gäller sprängningen av Kakhovkadammen torde Ryssland bära ansvaret och den tros ha syftat till att omöjliggöra eller försvåra ett ukrainskt anfall över Dnjepr söder om dammen.

Motoffensiven pågår i skrivande stund i två riktningar, Bachmut och i Zaporizjzja oblast, med begränsade terrängvinster som

Den svenska materiella hjälpen, liksom övriga länders hjälp till Ukraina, är avgörande för en uthållig kamp. På bilden stridsvagn 122. Foto: Joel Thungren / Combat Camera / Försvarsmakten.

per dag kan mätas i hundratals meter och inte kilometer. Samtidigt intensifierade den ryska sidan i början av oktober anfällen i anslutning till Avdiivka där striderna medio oktober har varit som mest intensiva. Vilken sida som där har initiativet är oklart, men från ukrainsk sida hävdas att de ryska styrkorna tillfogats betydande förluster.

DRÖNAR- OCH ROBOTATTACKER

Från mitten av augusti har de ukrainska drönan- och robotattackerna mot ryska mål intensifierats och enligt en källa hade intill början av september mer än 190 dylika attacker

genomförts under året. Dessa ska ha slagit ut eller skadat mer än 24 luftfarkoster och inneburit att flygplan ur det strategiska bombflyget ombaserats till Murmansk-området samt att olika skyddsåtgärder vidtagits. Bland annat gäller det nätkonstruktioner och utplacering av bildäck på vingar och flygkropp, något som uppges kunna vilseleda drönarnas målsökare. Dessutom har fartyg ur Svartahavsmarinen ombaserats från Sevastopol till Novorossijsk.

Den ukrainska floran av drönare, eller obemannade farkoster är omfattande vad gäller obemannade flygande och marina farkoster. En

av de mer udda är den australiensiska drönaren av kartong som har begränsad räckvidd, men är svår att upptäcka med radar.

Vissa av attackerna har också varit spektakulära;

- 30 augusti skedde en attack mot en flygbas i anslutning till Pskov, d v s nära gränsen till Estland, varvid australiensiska kartongdrönare användes, vilka uppges ha startats från ryskt territorium.
- 13 september attackerades Sevastopol varvid ett landstigningsfartyg och en ubåt skadades /slogs ut.

- 20 september anföll Ukraina en lednings-/sambandscentral på Krim tillhörig Svartahavs-marinen.
- 22 september angreps Svartahavsflottans stab i Sevastopol där det uppgavs att chefen för Svartahavsflottan omkom i attacken. Det motsägs av de filmsekvenser som publicerats efter attacken i vilka amiralen uppträder.

UTVECKLING FRAMÅT

På kort sikt är tre företeelser av intresse;

- Den ukrainska motoffensiven och dess fortsättning.
- Fortsatta ukrainska drönar- och robotattacker.
- Fortsatta ryska drönar- och robotattacker.

Här måste man beakta de rykten som cirkulerat bland ryska källor under senare tid om möjligheten av en ny mobilisering och en rysk större offensiv. Från officiellt håll hävdas att en ny mobilisering inte är aktuell och sannolikt är det så med tanke på erfarenheterna av mobiliseringen i september 2022 samt presidentvalet 2024. En

ryske större offensiv ter sig mindre sannolik då Ryssland i nuläget inte bedöms ha förmåga att genomföra en dylik.

Om den ukrainska motoffensiven avstannar eller leder till framgång återstår att se. Ett avstannande skulle kunna vara en följd av dåligt väder, höst med regn och menföre, eller att anfällskraften uttömts. Detta kan leda till ett ställningskrig i likhet med vintern-våren 2022–2023.

De ukrainska drönar- och robotattackerna tros fortsätta med fler spektakulära val av mål på ryskt territorium och på Krim.

Även de ryska drönar- och robotattackerna bedöms fortsätta och då, som under förra vintern, med ukrainsk infrastruktur för el- och vattenförsörjning som mål, och i syfte att bryta motståndsviljan.

På längre sikt är frågan när och hur kriget kan sluta. Här varierar bedömningarna från allt mellan våren 2024 till om tio år. Följande alternativ kan ses för hur konflikten kan sluta:

- Ukrainsk seger – de ukrainska krigsmålen uppnådda.
- Rysk seger – de ryska krigsmålen uppnådda.

- Förhandlingslösning – till följd av påtryckningar eller utmattning.
- En frusen konflikt – som under perioden 2015–2022.
- Eskalation – Belarus tar aktiv del, kärnvapen.

Idag ter sig inget av dessa alternativ mer sannolikt än det andra och det finns en osäkerhetsfaktor i sammanhanget. För att citera Bernard Shaw, "Gamla män är livsfarliga. Framtiden är dem likgiltig". Det är något som gäller både mannen i Kreml och en nygamal amerikansk president i Vita Huset efter presidentvalet 2024. Till detta kommer utvecklingen i Mellersta Östern, valresultatet i Tjeckien samt val under 2024 i flera östeuropeiska länder och utfallet av dessa. Sammantaget kan detta leda till ett minskat eller avbrutet västligt stöd till Ukraina med de konsekvenser som detta för med sig.

Jörgen Elfving är överstelöjtnant och tidigare bl a chef för arméns underrättelseskola.

Välkomna att söka bidrag för åtgärder som bidrar till stärkandet av Sveriges försvar och fredsbevarande åtgärder.

Berättigade att söka är frivilliga försvarsorganisationer och organisationer som verkar för stöd till samhälle och individer.

Ansökningar kan göras under två perioder per år:
1 april – 1 september och 1 oktober – 1 mars

För ansökningsformulär och mer information, se hemsidan.

Ukraina måste tillåtas att få misslyckas

*Krig tenderar att bli långvariga. Det pågående i Ukraina ser ut att följa den trenden. Krigets dynamik innefattande fram- och motgångar kräver uthållighet. Detta gäller för försvararna i Ukraina liksom för de länder som stöder denna kamp, skriver **Adam Schelin**.*

Ukraina måste tillåtas att få misslyckas i en närtida såväl som framtida motoffensiv, liksom i militära operationer som har ett defensivt syfte. Påståendet kan verka märkligt och mot all logik men det kan faktiskt vara så att nyckeln till en ukrainsk krigsvinst ligger i att de ukrainska styrkorna agerar med en högre riskbenägenhet.

Utgången av ett krig tillhör det mer svårförutsägbara. Det är mycket svårt att med rimlig exakthet förutse hur alla de tekniska, moraliska och fysiska faktorerna kommer att samverka för att påverka fram- eller motgång på slagfältet. Vi vet att ett högt risktagande i samband med militära operationer kan ge såväl stor framgång som katastrofal motgång. Den framgångsrika Ardenneroffensiven 1940¹ och den misslyckade kampanjen om Gallipoli 1915 utgör två illustrativa exempel.

STÖDET AVGÖRANDE

Ukraina är beroende av västligt militärt stöd för att kunna skapa en

gynnsam styrkerelation gentemot den ryska angriparen. Resultatet av det militära stödet avhänger därmed i mycket hög grad på Ukrainas förmåga att omsätta dessa leveranser i en strategi och till denna militära operationer som resulterar i framgång.

Ukrainas vänner i väst har en samlad BNP som är mångdubbelt större än Rysslands.

Ukraina uppvisade under fjolåret förmågan att genomföra framgångsrika offensiva operationer i samband med återtagandet av Kharkiv-regionen och Kherson. Samtidigt kvarstår såväl politisk som militär osäkerhet och begränsningar på ukrainsk sida. Dessa sammanhänger inte minst med den osäkerhet

som är kopplad till det långsiktiga västliga stödet, politiskt, materiellt, ekonomiskt liksom humanitärt.

Detta kan förutses att skapa stress liksom också press på landets politiska och militära ledning när det gäller att uppvisa framgångar för den egna befolkningen och internationellt, samtidigt som operationer som bedöms vara alltför riskfyllda undviks. Liksom i fjol sommar talas det, när denna artikel skrivs, i debatten om en avgörande tid inom vilken Ukraina måste visa framgång på slagfältet. Om inte riskerar stödet från väst att minska eller till och med på sikt att upphöra. Detta som ett resultat av att tiden riskerar att efterhand urholka viljan till fortsatt stöd. Dessa yttringar är inte minst långsiktigt farliga för europeisk säkerhet och behöver motverkas genom sakupplysning.

Framgångsrika krigsvinster kommer inte snabbt eller enkelt. De allierade vann andra världskriget men mötte också misslyckanden på slagfältet.

¹ Ardenneroffensiven 1940 förväxlas lätt med den betydligt mer kända Ardenneroffensiven 1944.

Ukrainas soldater uppvisar en mycket hög vilja att kämpa för landets frihet. Foto: Yakiv Liashenko / Shutterstock.

Dieppe-räden 1942 eller den mer omfattande Operation Market Garden 1944 är två sådana exempel. Inte minst tack vare den amerikanska massiva industriella kapaciteten kom ändå inte dessa operativa motgångar att påverka slutsegern.

En långsiktig riskfaktor i det pågående kriget i Ukraina är att den ukrainska politiska och militära ledningen inte kan ta de risker som genereras av större militära operationer vilka syftar till ett avgörande, detta på grund av ett osäkert förhållningssätt från de västliga stödländerna. Tämligen självförklarande kan detta resultera i missade chanser till militära framgångar. Ett fortsatt omfattande västligt stöd, också på lång sikt, möjliggör ett större ukrainskt risktagande som i sin tur kan resultera i militära framgångar och därmed en snabbare krigsvinst.

FÖRUTSÄTTNINGARNA FINNS

Misslyckade större operationer behöver inte innebära militära

katastrofer, särskilt som i fallet Ukraina, eftersom deras kamp underbyggs av en mycket stark vilja till försvar av sitt oberoende. En historiskt belagd erfarenhet är att försvarsmakter snabbt lär sig att vända misslyckanden till framgång. Ukrainiska misslyckanden riskerar givetvis att skada kampviljan, inte bara hos soldaterna utan även hos folket. I ett sådant läge, där Ryssland når framgång, blir stödländernas fortsatta insatser inte bara avgörande för att hålla ut, utan skapar också förutsättningar för den ukrainska ledningen till ett kalkylerat risktagande i syfte att vända motgång till framgång. Krig tenderar att bli långvariga och det pågående kriget i Ukraina ser ut att följa den trenden. Krigets dynamik innefattande fram- och motgångar kräver uthållighet. Detta gäller för försvararna i Ukraina liksom för de länder som stöder denna kamp.

Ukrainas vänner i väst har en samlad bruttonationalprodukt (BNP) som är mångdubbelt större

än Rysslands. Stödet till Ukraina har bl a av den anledningen en fortsatt potential för tillväxt. Med en tydlig politisk vilja och beslutsamhet från väst har landet förutsättningarna för att vinna detta krig. Dock kan det ta lång tid varför det är långsiktigt viktigt att de politiska och militära ledarna i väst undviker att prata i termer av avgörande militära operationer, särskilt om detta är kopplat till föreställningarna om snabba avgörande framgångar. Än viktigare är samarbetet internationellt för att få fram mer resurser ännu snabbare, liksom att säkerställa långsiktiga leveranskedjor. Den ukrainska ledningen behöver ett spelrum, en handlingsfrihet, där en avgörande faktor för att nå framgångar i kriget är resurstillgången.

Adam Schelin är politisk sekreterare för försvars- och säkerhetsfrågor vid det Moderata riksdagskansliet.

Kriget fortsätter

*Före krigsutbrottet undervärderades den ukrainska motståndsförmågan, för att när framgångarna infann sig få en tendens till det motsatta. Efter den igångsatta ukrainska motoffensiven har västliga röster höjts att den går för långsamt och att en tydlig kraftsamling saknas, skriver **Tommy Jeppsson**.*

Bilden innan de militära operationerna inleddes var att den ryska militära förmågan var hög. Då de förväntade ryska framgångarna i krigets inledningsskede uteblev, resulterade det i en tendens hos västliga analyser att nedvärdera den ryska förmågan.

UPP- OCH NEDVÄRDERINGAR

Historiska erfarenheter att Ryssland lär av misstagen verkade bortglömda, och det finns anledning att erinra om att ryskt militärt tänkande traditionellt inte stått efter motsvarande i väst. Problemet i Ukraina för Ryssland har gällt oförmåga att omsätta beprövade teorier och koncept till praktisk krigföring. Problemen avseende utbildningsnivån, ledarskapets förmåga att ta initiativ, logistiska brister, liksom samordningen av markstriden med flygunderstödet, utgör exempel på brister som successivt rättas till.

Samtidigt undervärderades före krigsutbrottet den ukrainska motståndsförmågan, för att när framgångarna infann sig få en tendens till det motsatta. Efter den igångsatta ukrainska motoffensiven har västliga röster höjts som hävdar för att den går för långsamt

och att en tydlig kraftsamling saknas. Krigsförlopp är något ytterligt svårbedömt, och talomod med den ukrainska krigslyckans svängningar är nödvändigt.

SVENSK ERFARENHET

En svensk officer med erfarenhet av att arbeta tillsammans med den ukrainska försvarsmakten är major Roger Djupsjö. Hans erfarenheter är av stort intresse när vi utvecklar vår egen försvarsförmåga. Det gäller både civilt och militärt försvar. Han har för *Vårt Försvar* välvilligt besvarat ett antal frågor, baserat på personliga erfarenheter.

Vad var din roll/ befattning i Ukraina?

– Jag arbetade som mentor och utbildare i övningsplanering/ uppgiftsplanering på brigadnivå och vid högre staber. Natostandard infördes för att göra de ukrainska säkerhetsstyrkorna kompatibla för framtiden. Arbetet skedde inom ramen för UNIFIER, en kanadensisk utbildningsmission, i vilken Sverige bidrog med fyra befattningar.

Hur upplevde du de ukrainska förbandens förmåga?

– Gammal materiel men med en mycket hög vilja att försvara Ukrainas självständighet. Jag stötte självklart på förband av skiftande kvalitet, men moralen var genomgående hög.

Hur ser du på de ryska förbandens förmåga – styrka och svagheter?

– Rysslands enda styrka är egentligen hänsynslösheten att nyttja sina förband och mängden som tillåter detta. Gällande utbildningsnivå på de vanliga linjeförbanden är den låg. Rysslands försvarsmakt är korrumpierad med få utbildningstimmar, med mycket "hängtjänst" och utnyttjande av soldaterna som svart arbetskraft. Läget i den ukrainska försvarsmakten har varit precis detsamma, men har förändrats till det bättre sedan Majdanupproret 2014.

Hur uppfattade du de ukrainska militära chefernas och soldaternas syn på sin motståndare?

– Lär känna din fiende bättre än dina vänner! Ukrainska officerare känner sin motståndare utan och innan, vilket är en stor fördel. Dock vet man också att Ryssland är ett stort land med stora resurser och som hänsynslöst utnyttjar dessa,

varför man har respekt för sin motståndare. Ryssland lär sig sakta och tar stora förluster i sitt lärande. Men man ger inte upp utan tror blint på sin rätt att styra Ukraina, vilket kommer att ge upphov till ett långt krig. I övrigt så hatar man sin motståndare utan gränser, främst genom de övergrepp som sker och har skett.

Din syn på betydelsen av civilt försvar och psykologiskt försvar?

– Oerhört viktigt!

Det är inte försvaret som sköter kriget, det är landet. I dagens krig är det mer än någonsin så. Det finns mycket att lära från Ukraina, där omhändertagandet av landets soldater från det civila samhällets sida är rörande. Det underbygger också soldaternas moral. Det gäller helt enkelt att härda ut. Sedan är det viktigt för alla att ha en uppgift i svåra tider, bl a för att mentalt klara vardagen.

Artilleriet är en nyckelförmåga för att nå framgång.

Vilka övriga lärdomar har du fått med dig från din tjänstgöring i Ukraina?

– Att demokratin inte är självskrivnen. Den måste försvaras varje dag. Ukraina som nybliven demo-

System som det brittiska Storm Shadow ökar väsentligt Ukrainas förmåga att bekämpa mål på stort djup. Foto: Giannis Papanikos / Shutterstock.

krati vet detta, och medborgarna är beredda att offra sina liv för kommande generationer. Det är kanske elakt uttryckt, men vi svenskar tenderar att luta oss tillbaka. Man tror att det bara är så, och tänker på att skaffa någon ny pryl istället. Läsaren får själv bedöma riktigheten i min avslutande kommentar.

GAMMALT OCH NYTT

Kriget uppvisar en blandning av metoder som leder tanken till första världskriget och västfronten, liksom till framtida insatskoncept. Skyttegravar blandas med insatser med UAV:er¹ och långräckviddiga precisionssystem. Infanteriet och mekaniserade förband har inte spelat ut sin roll och artilleriet är en nyckelförmåga för att nå framgång.

Moderna underrättelsesystem innebär en kort tid från att ett mål upptäcks tills att det bekämpas. Konsekvensen är risktagning då

förband ska förflyttas och grupperas, liksom under försök att dölja sig.

Kriget i luften förs över stort djup. Luftvärn för låg, medelhög och hög höjd är en styrkemultiplikator. Kvalitetsmässigt är det en blandning av det som på engelska uttrycks som en "high-low-mix". Det gäller att trycka bort angriparens attackflyg och missiler från viktiga skyddsobjekt, från befolkningscentra och förband som ska skyddas. Numerär blir en kvalitet i sig.

I sjökriget har Ukrainas marin, som består av ett fåtal okvalificerade och små fartyg, lyckats nå framgångar. Sänkningen av kryssaren Moskva är den mest spektakulära. Framgångarna har nåtts med missiler och obemannade båtar av kamikazetyp, laddade med sprängämnen, liksom med UAV:er. Uppfinningsförmågan har åter visat sitt värde.

Oaktat militär förmåga är fundamentet i motståndsförmågan samhällets uthållighet, eftersom kriget drabbar allt och alla. Begreppet totalt krig har inte förlorat sin aktualitet och dess konsekvens är ett totalt försvar som inbegriper alla samhällsfunktioner.

Tommy Jeppsson är chefredaktör för Vårt Försvar.

¹ Unmanned Aerial Vehicles. De benämns ofta drönare.

Inte bara en enkel plug-in Finlands Natointegration

*I Finland har målet för försvarsutgifterna varit att skapa såväl kostnadseffektivitet som militär genomförbarhet. Värnpliktsystemet har behållits, eftersom det är det mest kostnadseffektiva sättet att säkerställa en tillräcklig nivå av nationell försvarsförmåga, skriver **Minna Ålander**.*

Inte ens ett mycket nära partnerskap med Nato är detsamma som fullt medlemskap. Endast medlemmar omfattas av säkerhetsgarantin i artikel 5. Detta var insikten i Finland, som, med Sverige i kölvattnet, började överväga en förändring av sin försvarsdoktrin efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022.

Båda länderna hade haft ett nära samarbete med Nato sedan 1990-talet. För Sverige hade det skett redan tidigare, även om det, på grund av den svenska neutralitetspolitiken under kalla kriget, måste ske i hemlighet. När säkerhetsläget drastiskt försämrades på grund av Rysslands agerande blev det tydligt att den fullständiga kärnvapenstödda avskräckning som Nato tillhandahåller endast är tillgänglig för medlemmar.

Finland och Sverige drog en snabb slutsats och, mindre än tre månader efter Rysslands misslyckade försök att inta Kiev, ansökte de två om medlemskap i alliansen.

SAMARBETE OCH BYRÅKRATI

Militärt hade både Finland och Sverige byggt upp en hög nivå

av interoperabilitet med Nato. I Finland var målet att en anslutning skulle kunna ske snabbt om det blev nödvändigt och målet var att undvika att behöva gå igenom den så kallade MAP-processen (Membership Action Plan), som är skraddarsydd för att föra aspirerande sökande närmare Natos standard. Förberedelsearbetet lönade sig, eftersom Finlands anslutningsprocess, som slutfördes inom mindre än ett år, var den snabbaste i alliansens historia.

Att inte ens det närmaste partnerskapet är detsamma som fullt medlemskap rör inte bara säkerhetsgarantier utan också när det kommer till mängden pappersarbete. Efter att Finland blev Natos 31:a medlem den 4 april 2023, Natos 74-årsjubileum, har finska tjänstemän blivit överväldigade av mängden dokument som anländer till deras skrivbord. Natos sekretessbelagda dokument kräver också särskilda arrangemang för säker transport och förvaring.

En annan utmaning för ett land med en liten befolkning är personalfrågan. Finland kommer att sända cirka 100 officerare till Natos kommandostruktur. Ytterligare

personal behövs till Natos förvaltning och kompetenscentrum. Dessutom finns en begränsning i antalet höga officerare för bemanning i Nato liksom för nationella uppgifter. Nato arbetar genom en mängd kommittéer som kräver civil personal, vilket i sig är en utmaning för ett land med en liten befolkning. Alla dessa nya uppgifter ökar också personalkostnaderna.

FLER UTMANINGAR

Även om interoperabilitet med Nato, och i synnerhet med Förenta staterna, har varit en vägledande princip under årtionden i den finska försvarsmaktens anskaffningsbeslut, kommer Finlands värnplikts- och reservistsystem att behöva anpassas något till Natos krav. Eftersom markstridskrafterna nästan helt består av reservister, är den rättsliga statusen för dessas deltagande i Natos uppgifter för närvarande ett pågående arbete. För närvarande är intresset bland reservister att frivilligt delta i Natos uppgifter stort, men Finlands försvarsminister Antti Häkkinen påpekar att frivilliga reservister som grund för Finlands truppbidrag inte är en tillförlitlig lösning på lång sikt. Finlands bidrag

till olika internationella krishanteringsoperationer som har inkluderat reservister kan ge viss vägledning. I Natos nya styrkemodell ingår dock förband i högre beredskap än i krishanteringsoperationer, vilket förutsätter en annan avtalsgrund. Försvarsminister Häkkinen talar därför om en slags "halvvägsmodell" mellan det nuvarande reservist-systemet och en professionell styrka.

EKONOMI MED MERA

Ett av de mest kända Natokraven är målet om två procent till försvaret, vilket man kom överens om 2006 och bekräftade 2014. De flesta Natomedlemmar kämpar fortfarande för att uppnå detta mål. Finland är för närvarande en av de 11 allierade som uppfyller målet, främst tack vare två stora upphandlingsprocesser, stridsflygplanet F-35 och korvetterna av Pohjanmaa-klassen, samt genom ökningen av försvarsutgifterna 2022, en reaktion på Rysslands invasion av Ukraina.

I Finland har målet för försvarsutgifterna varit att skapa såväl kostnadseffektivitet som militär genomförbarhet. Värnplikts-systemet har behållits, eftersom det är det mest kostnadseffektiva sättet

Värnplikten blir fortsatt fundamentet för den finländska försvarsmaktens personalförsörjning. Foto: Jukka Salo / Shutterstock.

att säkerställa en tillräcklig nivå av nationell försvarsförmåga under de specifika omständigheterna för Finland, som har ett stort territorium men en liten befolkning. Finland har också köpt "second hand" när andra europeiska länder reducerat sina försvarsmakter, t ex 2014 års avtal om att köpa Leopard 2A4-stridsvagnar från Nederländerna. Även om tvåprocentmålet fortfarande är något av en kreativ övning för respektive medlemsland, är den finska regeringen fast beslutet att behålla den nuvarande utgiftsnivån.

SVÅR FRÅGA

En annan potentiellt nödvändig förändring i Finlands nuvarande rättsliga ram är lagen om kärnenergi, som i sin nuvarande form förbjuder import och tillverkning av kärnladdningar i Finland. Under anslutningsprocessen ansågs den finska lagen inte hindra Finland från att fullt ut delta i Natos Nuclear Planning Group (NPG) och övningsverksamhet.

En reformprocess av lagarna om kärnenergi och kärnsäkerhet har inletts, men det finns ännu inget politiskt samförstånd om huruvida förbudet mot kärnladdningar på finskt territorium bör upphävas eller inte. Kärnvapenpolitik är överlag det politikområde som har minst expertis i Finland, som har mindre än en handfull handläggare i ministerier och forskare som fokuserar på kärnvapen.

Sammanfattningsvis kan sägas att även om Finland var väl förberett för att gå med i Nato genom en snabb anslutningsprocess, innebär det fullvärdiga medlemskapet ändå inslag som kräver anpassning från Finlands sida. Som en frontstat kommer Finlands profil fortsatt att fokusera på försvaret av sitt eget territorium, särskilt i tider av kris eller krig. Det finska värnplikts- och reservist-systemet, som är skräddarsytt för att täcka Finlands territoriella försvarsbehov, kommer emellertid att behöva reformeras, åtminstone delvis, för att bättre motsvara Natos olika uppgifter.

Minna Ålander, är forskare vid Utrikespolitiska institutet, i Finland.

Arktisk samarbeid og geopolitisk krise

*Vi må forstå hva Arktisk råd er og gjør. Når vi har forstått det, blir det tydelig at de arktiske statene må gjøre sitt absolutt ytterste for å ikke rasere noe det har tatt over 30 år å bygge opp. Det har man rett og slett ikke råd til, skriver **Svein Vigeland Rottem**.*

Etter den kalde krigen vokste et utbredt arktisk samarbeid fram. I kjølvannet av oppmykningen mellom øst og vest var alle de åtte arktiske statene (Canada, Danmark/Grønland/Færøyene, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige og USA) enige om å finne felles løsninger på felles problemer. Arktisk råd er det tydeligste uttrykk for denne utviklingen. Rådet er ikke en internasjonal organisasjon som kan ta juridisk bindende beslutninger som gjelder for medlemsstatene. Beslutningene som tas er kun politisk bindende for dets medlemmer. Det gjør ikke nødvendigvis rådet mindre viktig og alle de arktiske statene er enige om at Arktisk råd er den viktigste internasjonale samarbeidsplattformen i nord. Nå er dette samarbeidet i krise.

Med sin fullskala invasjon av Ukraina 24. februar 2022 brøt Russland internasjonal folkerett og sine løfter om å respektere Ukrainas territorielle integritet. Russland anerkjenner heller ikke eksistensen av en ukrainsk stat og en ukrainsk nasjon. Dette måtte av både moralske og politiske grunner

få konsekvenser. En konsekvens var at 3 mars 2022 satte de syv vestlige arktiske statene samarbeid med Russland i Arktisk råd på pause. I løpet av sommeren 2022 startet likevel samarbeidet så smått opp igjen, men altså uten Russland. Dette var en diplomatisk og politisk vanskelig øvelse og særlig gitt at Russland hadde formannskapet i perioden 2021-2023. Et formannskap Norge tok over i mai 2023.

Russland er satt på pause i Arktisk råd.

DET NORSKE LEDERSKAPET

I november 2022 fikk den norske utenriksministeren Anniken Huitfeldt et brev fra den russiske utenriksministeren Sergei Lavrov. Han inviterte til et ministermøte i Salekhard nordvest i Sibir 11 mai 2023. Et møte som skulle være en arena for at Norge kunne ta over lederskapet i rådet. Samtidig uttrykte

Lavrov bekymring for Arktisk råds framtid. Svaret fra norsk UD var ikke overraskende; et ministermøte på politisk nivå var, og er fortsatt, en umulighet. Så hva da?

28 mars 2023 i Tromsø presenterte Norge sine formannskapsprioriteter. Norges overordnede ambisjon var dermed å overta stafettspinnen noe som også skjedde 11 mai i år. De siste 15 årene har så å si uten unntak de arktiske utenriksministrene møttes et egnet sted nord for polarsirkelen for å uttrykke sin enighet om at Arktisk råd er viktig og at det arktiske samarbeidet må fortsette. I år fant ikke et slikt møte sted. Dette var en juridisk, diplomatisk og politisk floke. Det er likevel ikke første gang et ministermøte finner sted uten ministre. De arktiske statene kan representeres på embetsverksnivå og man kan finne pragmatiske og digitale løsninger for å gjennomføre et slikt møte. Det lyktes de arktiske statene med og nå har altså Norge formannskapet i Arktisk råd. Det var en diplomatisk seier for alle de arktiske statene og særlig Norge.

Hvorfor var en slik overtakelse så viktig eller mer presist hvorfor bør Arktisk råd overleve? Det er tre hovedgrunner til det.

HVORFOR ER ARKTISK RÅD VIKTIG?

Da Arktisk råd ble formelt etablert i Ottawa i september 1996 gjorde de åtte arktiske statene noe som ikke hadde blitt gjort før. De inviterte de arktiske urbefolkningsgruppene med som permanente deltakere i rådet. De har ikke beslutningsmyndighet, men sitter ved bordet og gir innspill når beslutninger skal fattes. De blir hørt. Dette er unikt i internasjonalt samarbeid. Hvis Arktisk råd ikke overlever den geopolitiske krisen verden nå står i, vil denne unike konstruksjonen rakne. Det vil være en katastrofe for de arktiske urbefolkningsgruppene. Deres mulighet til å påvirke og bli hørt når spørsmål om Arktis sin framtid blir diskutert vil forsvinne.

For det andre er Arktisk råd gjennom sine arbeidsgrupper en unik kunnskapsprodusent. Her har forskere og embetsverk i de arktiske statene gjennom tre tiår etablert nettverk og sammenstilt kunnskap som har blitt spilt inn i nasjonal forvaltning og i internasjonalt konvensjonsarbeid. Dette arbeidet har gjort verden bevisst på hvilke enorme klimatiske og miljømessige utfordringer Arktis står overfor. En bevissthet som blant annet kommer til syne i FNs klimapanelers rapporter. Uten kunnskap er det umulig å ta veloverveide beslutninger for å møte disse utfordringene. Hvis Arktisk råd ikke overlever denne krisen, vil disse nettverkene kollapse og de kan ikke bygges opp igjen i løpet av natten. De som måtte mene noe annet, har lite kunnskap om hvor lang tid det tar for en institusjon å bygge opp sin legitimitet og kraft slik at man faktisk blir hørt.

Den tredje grunnen til de arktiske statene gjorde og fortsatt må gjøre

sitt ytterste for at rådet skal overleve, er at det kommer en tid etter dette. Arktisk råd er et produkt av slutten på den kalde krigen. I oktober 1987 holdt Gorbatsjov en berømt tale om potensiale for fred mellom øst og vest og det var nettopp muligheten for samarbeid i Arktis som ble trukket fram. Her har alle de arktiske statene felles utfordringer og felles interesse av å finne løsninger. I skrivende stund er det politisk umulig med et bredt samarbeide i Arktisk råd. Det kan kanskje framstå som naivt å tro at det arktiske samarbeidet igjen kan komme på fote, men hva er alternativet? Klima- og miljøutfordringene i Arktis vil ikke forsvinne og kan kun løses gjennom internasjonal samhandling. Russland utgjør halve Arktis og før invasjonen av Ukraina så vi en økende klimabevissthet blant russiske beslutningstakere. Dette raknet også 24. februar. Døren må likevel holdes på gløtt for at

Smältande isar öppnar för sjöfart, utvinning av resurser i havet liksom kamp om inflytande över ett område som länge haft karaktären av ett lågspänningsområde. Foto: Nigel Jarvis / Shutterstock.

Russland igjen kan delta når det er politisk og moralsk mulig. Derfor er det viktig å holde Arktisk råd i live om enn med noe som i skrivende stund kan beskrives som ved hjelp av kunstig åndedrett.

Vi må forstå hva Arktisk råd er og gjør. Når vi har forstått det, blir det tydelig at de arktiske statene må gjøre sitt absolutt ytterste for å ikke rasere noe det har tatt over 30 år å bygge opp. Det har man rett og slett ikke råd til. Dette handler ikke bare om fremtiden i Arktis, men også hvordan vi skal kunne møte dagens og morgendagens globale miljø- og klimautfordringer.

Svein Vigeland Rottem er seniorforsker ved Fridtjof Nansens Institutt. Han har jobbet med arktiske spørsmål i over to tiår og har publisert en rekke bøker, vitenskapelige artikler og rapporter om temaet.

Stärkt försvar i väst

*Vårt land, blir i egenskap av Natomedlem ett viktigt transit- och bas-/logistikområde för allierade stridskrafter som planeras göra en insats i Baltikum, Finland och Polen. Huvuddelen av dessa resurser kommer att tillföras via Västsverige, skriver **Tommy Jeppsson**.*

Försvarsmakten är under tillväxt med fem regementen och en flygflottilj. För två år sedan, den 1 oktober 2021, återinvigdes ett av dessa förband, Älvsborgs amfibieregemente, Amf 4.

Regementet, då benämnt KA 4, sattes upp 1942. Förbandet omorganiserades till ett amfibieförband, Amf 4, år 2000 och lades ner i och med försvarsbeslutet 2004. Avvecklingsorganisation avslutade sin verksamhet år 2005.

*Västkustens natur kräver en särskild stridsteknik med spridda formeringar. Både på land och till sjöss.
Foto: Försvarsmakten.*

Försvarets Sjukvårds-Centrum, FSC, etablerades på området efter flytt från Hammarö åren 2004–2005.

STORT ARBETE

Etableringen av regementet är klart, vilket får anses vara en snabb och framgångsrik process.

Överstelöjtnant Fredrik Hesselman är ställföreträdande regementschef. På frågan om hur befälsrekryteringen går och vilka de största utmaningarna är, svarar han:

– Befälsrekryteringen går bra. Det är attraktivt att arbeta med amfibie-

förband och dessutom i Göteborg och på västkusten. Vi har också en del utmaningar, som vi arbetar med att lösa. Infrastrukturen är den största av dem med tanke på den stora militära tillväxten på Kåringberget och i Göteborg.

Militär tillväxt påverkar orten där etablering sker, liksom kommuner och regioner. En naturlig fråga blir hur stödet från Göteborgs stad, kommunerna och Region Väst upplevs.

– Göteborgs garnison och Amf 4 har ett gott, nära och utvecklande samarbete med Göteborgs stad och Region Väst. För detta finns flera olika mötesfora. Regimentets goda kontakter med Göteborgs stad, Region Väst och närliggande kommuner gagnar utbildningen av hemvärnet liksom våra övriga krigsforband. Viktigt är också att vi sedan i fjol arbetar med att återetablera kontakterna och samarbetet med de 18 närliggande kommunerna, säger Fredrik Hesselman.

NYTT PÅ GÅNG

Regimentet organiserar krigsforbanden, 5:e amfibiebataljonen, 17:e bevakningsbåtkompaniet och 132:a säkerhetskompani sjö. Dessutom är Marin militärbas Göteborg under utveckling. Överstelöjtnant Hesselman har varit nära involverad i utvecklingen av det nya amfibiekonceptet. Han ger en beskrivning av vad som skiljer den nya amfibiebataljonen från den tidigare organisationen och inleder med att ge en bakgrund till det som sker idag:

– Amfibiebataljon 1995 var ett kustförsvarsförband med en bred palett av stridsuppgifter, både mot sjömål och mot markmål. Längs skärgårdsleder var uppgiften fördröjningsstrid och på öarna anfallsstrid med uppgifterna att ta terräng eller slå fienden. Därav förbandstypens stora eldkraft med flera olika vapensystem och synnerligen goda rörlighet till sjöss. 80- och 90-talets modernisering av Kustartilleriets rörliga förband var ett stort militärtekniskt framsteg, vilket än idag gör amfibiebataljonerna slagkraftiga i skärgårdsstriden. Under den period som kan karakteriseras som försvarets internationalisering lades Kustartilleriet ned med allt artilleri och fasta minsystem. Kvar blev en amfibiebataljon som enligt Insatsorganisation 2014 innehöll ca 1100 personer med

Robot 17 under gruppering nära Göteborgs hamn. Foto: Försvarmakten.

fokus mot markstrid. I egenskap av den då "8:e manöverbataljonen" var tyngdpunkten i uppgifterna inte längre att hindra eller fördröja fiendens framträngde längs en skärgårdsled genom strid mot sjömål.

Fredrik Hesselman fortsätter:

– Från 2020 började utbildningen av 5:e amfibiebataljonen och 2023 påbörjades en omorganisation av 2:a amfibiebataljonen från Stockholms amfibieregemente på Berga, bägge bataljonerna enligt det som benämns Organisation 2025. Det innebär att de båda amfibiebataljonerna har lämnat den markoperativa inriktningen. Båda bataljonerna använder idag 90-talets materiel i en ändamålsenlig organisation och är beredda att ta emot moderna båtar, vapen och sensorer.

Vilka karakteristika har det nya amfibiekonceptet?

– Den nya amfibiebataljonen kommer att få ett stort fokus på att bekämpa sjömål. Genom att båtmontera de tunga vapensystemen kommer nästa generations amfibiebataljoner att ha en idealisk kombination av eldkraft och rörlighet för offensiv och uthållig strid i kustzonen. Förbandet kommer att ha goda förutsättningar att genomföra operationer i farleder utanför skärgårdsmiljön som Öresund och Ålands hav, säger Fredrik Hesselman.

På frågan vilka konkreta uppgifter den nya förbandstypen kommer att få svarar Fredrik Hesselman:

- Bekämpa sjömål i skärgårdsmiljön och i trängre havsleder som Öresund och Ålands hav.
- Slå eller bekämpa landstigen fiende.
- Ta terräng.
- Skydda andra förband.

- Övervakning av skärgårdsområde och kustzon.
- Underrättelseinhämtning.

DET VIKTIGA VÄST

Västkusthamnarna är av avgörande betydelse för vårt lands försörjnings-säkerhet såväl i fred, som vid en kris och i krig. Viktigast är Göteborgs hamn, som är Skandinavien största och har stor geostrategisk betydelse för Norge men också för Finland, särskilt i en situation där

Östersjöutloppen inte kan passeras, exempelvis genom mineringar utförda av en antagonistisk aktör.

Vid höjd beredskap och krig blir säkrandet av resursflödena via Nordsjön till hamnarna på västkusten, liksom genom Östersjöutloppen till hamnar i Östersjön, av största betydelse. Det gäller inte bara för vårt land, utan också för Danmark, Norge, Finland, de baltiska staterna samt för Tyskland och Polen.

Det har länge argumenterats för ett starkare försvar i väst. Tveklöst kommer Älvsborgs amfibieregemente genom sin närvaro, med krigsförband som karaktäriseras av hög tillgänglighet, rörlighet och eldkraft, att bidra till ett förbättrat skydd av samhällsviktig infrastruktur längs västkusten.

Förutom kvalificerade amfibieförband krävs även andra förmågor för försvaret av västra Sverige. Luftförsvaret, inte minst i form av luftvärn krävs för skyddet av våra hamnar i väst. Likaså behöver flottan tillföras ytterligare stridsfartyg för att kunna uppträda såväl i Östersjön som i västerhavet.

Det har länge argumenterats för ett starkare försvar i väst.

För skydd och bevakning av den samhällsviktiga infrastruktur som finns i Västsverige är en ytterligare kvalitetsutveckling av Hemvärnsförbanden önskvärd, med målbilden att kunna ge dessa mer kvalificerade stridsuppgifter.

Vårt land blir i egenskap av Nato-medlem ett viktigt transit- och bas-/logistikområde för allierade stridskrafter som planeras göra en insats i Baltikum, Finland och Polen. Huvuddelen av dessa resurser kommer att tillföras via Västsverige. Detta gäller inte bara initialt eftersom ett kontinuerligt inflöde av förband och logistikresurser behöver skyddas över tid.

Tommy Jeppsson är
chefredaktör för *Vårt Försvar*.

Bevakningsbåtarna har unikt bra förmåga till inomskärs ubåtsjakt och spaning i undervattensdomänen. Foto: Försvarsmakten.

Nord Stream 2

Kriget under och ovan oss

Infrastruktur på havsbotten som gasledningar har blivit attraktiva mål för en antagonist att förstöra.
Foto: Anton Zubchevskiy / Shutterstock.

*I framtiden kommer behovet av att skydda inte bara det som finns på marken, utan också långt ner under havsytan och tusentals meter upp i atmosfären, bara att växa, skriver **Katarina Tracz**.*

I framtiden kommer kriget i allt högre grad att utspelas långt ner under havsytan och tiotusentals meter upp i atmosfären. I den snabba utvecklingen som nu sker inom dessa områden spelar nordligaste Europa, och i synnerhet Sverige, en viktig roll.

Vintern 2022 riktas världens blickar mot Rysslands militära uppbyggnad vid Ukrainas gräns. Än har kriget inte brutit ut. Med andan i halsen följer omvärlden den växande ansamlingen av ryska trupper och militär materiel i sydvästra Ryssland och på den ockuperade

Krimhalvön. Under årets första vecka inträffar emellertid något som får militäranalytiker och bedömare att, åtminstone för en kort stund, rikta uppmärksamheten norrut.

3 150 kilometer norr om Kyiv, på den norska ögruppen Svalbard, råder arktisk polarnatt. Här, vid världens nordligaste permanenta bosättning, är det än många veckor tills solen orkar sig upp över horisonten. Fredag morgon den 7 januari inträffar så något som om möjligt gör mörkret än mer kompakt. Vid fyratiden på

morgonen försvinner plötsligt signalen i en av de två kablar som förer Svalbard med internet och kommunikationer.

De fiberoptiska kablarna i "Svalbardfibern" sträcker sig över 1 300 kilometer på havsbotten mellan Breivika i Nordnorge och Hotellneset på ön Spetsbergen. Det dröjer inte lång tid innan det står klart att en av kablarna verkar ha brutit. Rupturen verkar ha skett i ett område där kabeln brant följer havsbotten ner från 300 till omkring 2 700 meters djup.¹ Än kan signalerna ta sig fram i den

¹ <https://www.sysselmestern.no/contentassets/8e497b11f18146029a022462c8dc09ca/pressemelding-fra-space-norway.pdf>

kvarvarande kabeln, likväl har världens mest avlägsna boplats blivit än mer isolerad.

KRIGET PÅ HAVSBOTTEN...

Snart två år senare är det fortfarande oklart vad som orsakade kabelbrottet i Barents hav vintern 2022. Händelsen blev emellertid början på ett kraftigt ökat intresse för vad som sker på våra havsbottnar. Incidenten i Barents hav har, tillsammans med sprängningarna av de ryska gasledningarna Nord Stream I och II i Östersjön senare samma år, bidragit till att öppna många ögon för fenomenet "Sea bed warfare". Ett antal händelser har inträffat därefter. En är det misstänkta sabotaget på gasledningen Baltic Connector mellan Finland och Estland. En annan rör en telekommunikationskabel i samma område. Den tredje är skadorna på en telekommunikationskabel mellan Estland och Sverige. Sammantaget illustrerar dessa tre händelser en utveckling som påvisar hur sårbara kritiska undervattenssystem egentligen är. Sabotage riktade mot kritisk infrastruktur under vattenytan, så som sensorer, kommunikations-, el- och energiledningar, kan få så förödande effekter att de av många experter betraktas som en egen gren av krigföring, ett krig på havsbotten.

Den brutna Svalbardfiberen är emellertid intressant ur fler strategiska perspektiv. Längre betraktades Svalbard som betydelsefullt främst på grund av sin tidigare omfattande gruvnäring. Men idag är det inte bara det som finns under jorden som gör Svalbard strategiskt intressant. Ögruppens geografiska läge gör att

den också spelar en roll för det som sker långt ovanför markytan.

...OCH I RYMDEN

På Platåberget, några kilometer väster om världens nordligast belägna stad, Longyearbyen, ligger Svalbard satellitstation, SvalSat. Tillsammans med svenska Esrange utanför Kiruna kan SvalSat ta emot data från satelliter som cirkulerar i polärbanor, som passerar ovanför eller strax ovanför jordens poler.

I den snabba utvecklingen som nu sker inom dessa områden spelar nordligaste Europa, och i synnerhet Sverige, en viktig roll.

Satelliter som befinner sig i denna typ av omloppsbanor används bland annat för att teckna kartor, för väderobservation och i militärt spanings syfte. Svalbardfiberen drivs av Space Norway, norska statens rymdbolag. Utöver att förse Svalbard med internet transporterar kabeln signaler från SvalSat till fastlandet. Förutom att nästintill beröva invånarna på Svalbard deras internetuppkoppling kunde brottet på Svalbardfiberen alltså ha brutit dataöverföringen från en mängd satelliter. Således data som exempelvis kan användas för att i nästintill realtid följa en militär utveckling på marken. Utöver att tydliggöra sårbarheten som

omgärdar kritisk infrastruktur på havsbotten belyste kabelbrottet utanför Svalbard samtidigt en annan domän som snabbt växer i strategisk betydelse, nämligen rymden.

Rysslands krig i Ukraina har visat att rymddomänen är avgörande för att säkra tillgången till kommunikationer i krig. Det faktum att Ukraina under krigets tidiga skede gavs tillgång till Starlink, en konstellation av flera tusen satelliter som skickar ut internet från rymden, betraktas i efterhand som en av de avgörande faktorerna bakom Ukrainas förmåga att bjuda effektivt motstånd mot Rysslands angrepp.

För närvarande är Starlink, som ägs och drivs av Elon Musks rymdbolag SpaceX, den totalt dominerande aktören när det kommer till satellitkommunikationer. Emellertid innebär ett privatägt bolag som blivit en strategiskt avgörande aktör och maktfaktor en inte helt oproblematisks situation. Till syvende och sist beror systemets tillämpning på ägarnas, eller i SpaceX fall på huvudägarens, vilja och ambitioner. Enligt New York Times ska Elon Musk exempelvis ha nekat Ukraina tillgång till Starlink för att hindra ukrainska motattacker mot ryska Svartahavsflottan.

SVERIGE SOM RYMDNATION

Den växande betydelsen av rymddomänen gör, tillsammans med problematiken som omgärdar de privata rymdbolagen, att Europeiska unionen vill utveckla en egen satellitkapacitet, kapabel att utmana jätten SpaceX. För att nå dit blir Svalbard och SvalSat, men framför allt nordligaste Sverige och rymdstationen Esrange,

Rymdbasen Esrange är betydelsefull inte bara nationellt utan också från ett europeiskt perspektiv. Foto: SSC.

högtintressant. I januari detta år invigdes Spaceport Esrange, den första lanseringssiten på det europeiska fastlandet med förmåga att skjuta upp satelliter i polär omloppsbana. Planen är att satelliter inom kort ska börja skjutas upp från basen, vilket skulle göra Esrange till den första europeiska rymdbasen utanför Ryssland där en satellit kan skjutas upp.

Rysslands krig i Ukraina har med all tydlighet klargjort den strategiska angelägenheten i att ha en rymdförmåga i framkant. Närvaro i och tillgänglighet till rymden bidrar, i kombination med ett nät av kommunikations- och infrastrukturledningar på havsbottenarna, till att skapa robusta samhällen med förmågan att kommunicera också i tider av krig.

I framtiden kommer behovet av att skydda inte bara det som finns på marken, utan också långt ner under havsytan och tusentals meter upp i atmosfären, bara att växa.

Katarina Tracz är försvars- och säkerhetspolitisk analytiker samt rådgivare inom strategisk kommunikation.

Företagen och försvaret

*Idag drivs teknologiutvecklingen främst av den civila marknaden, som sedan absorberas av försvarsmarknaden. Samtidigt suddas gränsen mellan militärt och civilt ut, vilket gör separata forskningsspår för militär och civil forskning ineffektiva, skriver **Hanna Olofsson**.*

Försvarsföretagen har en avgörande roll för försvaret av Sverige. De bidrar till uthållighet, tillgänglighet och försörjningstrygghet. Företagen är en del av den svenska säkerhetspolitiken och en viktig del av det som gör Sverige till en eftertraktad och trovärdig partner i internationella samarbeten. Ett modernt, kompetent försvar består av kunskap och teknik, där företagen är centrala.

Förutsättningarna för försvarsföretagen är föränderliga och påverkas av teknologi, säkerhetspolitik och marknadsutveckling. Förutsättningarna för företagen i Sverige skiljer sig från andra länder, vilket är viktigt att beakta i en tid av tillväxt, mål om ökad produktionskapacitet samt ett allvarligt säkerhetspolitiskt läge. Till skillnad från andra länder har företagen i Sverige inte något statligt ägande. Avpolitiseringsen har lett till konkurrenskraftiga och kostnadseffektiva företag. Bland våra partnerländer och allierade finns ett starkt intresse av den kunskap och teknik som finns hos företagen. Deras breda tekniska och produktionstekniska kompetens ses som en viktig del av det som gör Sverige attraktivt som samarbetspartner.

Försvarsföretag är forskningsintensiva och satsar varje år betydande delar av sin omsättning på utveckling. Genom att det inte finns något statligt ägande, eller särskilt många teknikutvecklingsprogram, finansierar de flesta företagen sin teknikutveckling och bär den kommersiella risken. När teknik och system blir alltmer komplexa blir det av större vikt att säkra möjligheterna att försörja dessa genom partnerskap. I flera projekt samarbetar därför företagen med bolag från andra länder för att klara teknikutvecklingen.

GRÄNSER FÖRSVINNER

Idag drivs teknologiutvecklingen främst av den civila marknaden, som sedan absorberas av försvarsmarknaden. Samtidigt suddas gränsen mellan militärt och civilt ut, vilket gör separata forskningsspår för militär och civil forskning ineffektiva. Trots att företagen har satsat en betydande del av sin omsättning på forskning och utveckling (FoU) har statens forskningssatsningar inom försvarsområdet under lång tid kännetecknats av alltför lågt risktagande, ett fokus på grundforskning, en otillräcklig långsiktig finansiering och ett bristande strategiskt perspektiv. Staten har ett särskilt

ansvar för att åtgärda forskningskulden samt att ta bort de civila och militära "stuprören". Aktörerna behöver tydliga långsiktiga incitament och verksamhetsprinciper samt resurser för att kunna prioritera, utveckla och implementera en forskning, utveckling och innovation som möter föränderliga behov.

SVENSK MODELL

Teknik och kunnande är hörnstenar för internationella samarbeten och en framgångsrik säkerhetspolitik. Utvecklingen av teknik och nya lösningar kräver samtidigt tillgång till en internationell marknad. Den svenska modellen för att stärka försvarsförmågan och dess försörjningssäkerhet bygger på att försvarsföretagen har tillträde till marknaden. Försvarsmarknaden är global, men den fungerar inte som andra marknader. Få marknader är så reglerade och politiskt styrda som denna. När lösningar köps utomlands eller utvecklas i samarbete följer valet av leverantörer och partners inte alltid rena ekonomiska eller tekniska kriterier. Valet tjänar i stället ofta strategiska och politiska mål, eftersom relationen mellan upphandlad kund och leverantör blir ett beroende som över tid grundar sig på förtroende.

Beträffande upphandling bygger den på politik och förtroende på grund av att de flesta europeiska länder är EU- och/eller Nato-medlemmar och därmed är utrustningen för deras försvarsmakter nästan uteslutande europeisk eller amerikansk. Många stater ser sina företag som en direkt del av sin egen försvarsförmåga och försörjningssäkerhet, vilket gör att dessa länder ofta väljer nationella företag som leverantörer. Vikten av försörjningssäkerhet rör inte endast fredstid utan även vid högre beredskap och ytterst krig, då försörjningskedjorna av naturliga skäl påverkas.

KRIG I EUROPA

Erfarenheterna från Ukraina visar vilken roll en robust produktionskapacitet spelar över tid. Sverige är ett av världens mest innovativa länder, i synnerhet inom försvarsområdet. Kunskap, teknologi och den industriella förmågan ger styrkepositioner som mäts både

i säkerhetspolitisk tyngd och i att ge våra soldater och sjömän förutsättningar att försvara Sverige. Kriget har blottat att företagens produktionskapacitet inom flera kritiska områden endast är dimensionerade för ett Europa i fred.

Västvärlden står nu inför utmaningen att möta den nya verkligheten, öka produktionen och samtidigt ta tekniksteg för att möta morgondagens hot. Kriget i Ukraina har gjort problemet tydligt. Västvärlden har svårigheter att få fram tillräckligt med materiel som Ukraina behöver. Problemet blir värre av att Sverige liksom andra västländer samtidigt ska satsa mer på det egna försvaret. Produktionen av nya produkter tar dessutom tid. Det går trögt för regeringar och myndigheter att komma till beställningar. Att bygga ut produktionskapacitet av exempelvis ammunition tar tid och innebär enorma investeringar i både kapital och personal. Kompetensförsörjningen av tillväxt är en av de utmaningar som vi står inför och bromsas av att det saknas

relevant utbildning för exempelvis explosiva ämnen, vilket skapar flaskhalsar när det kinetiska klustret i Karlskoga måste växa. Det behövs långsiktiga åtaganden, en tydlig dialog och tillgång till kapital över tid för att öka produktionstakten. Samtidigt ska fortsatt viktiga tekniksteg tas för att behålla ett militärstrategiskt övertag inom kritiska områden.

Sverige, Europa och Nato måste vara redo att försvara och aktivt bidra till att bevara freden, förebygga konflikter och stärka den internationella säkerheten. Detta är inte möjligt om diplomati inte kan backas upp med en trovärdig säkerhetspolitik och försvarsförmåga. Ett funktionellt och starkt försvar är därför centralt för Sverige och för våra partnerländer. För att nyttja Sveriges samlade resurser måste säkerhetspolitik, teknik och marknad ses som en helhet. Utan företag inget försvar.

Hanna Olofsson är stabschef vid Säkerhets- och försvarsföretagen.

Artillerisystemet Archer är ett exempel på innovationsförmåga hos svensk försvarsindustri. Foto: Bezav Mahmod / Försvarsmakten.

Totalförsvaret är en helhet

Vi lever i mörka och allvarliga tider. I Ukraina har det fullskaliga kriget, invasionen och ockupationen pågått i ett och ett halvt år. Antalet döda, skadade och människor på flykt är nu ofattbart stort. Samtidigt pågår ett stort antal andra konflikter runt om i världen, där den mest akuta vid sidan om Ukraina just nu är utvecklingen i Mellanöstern. Det är med sorg och fasa vi följer utvecklingen där. Många människor i Sverige berörs personligen av de krig och konflikter som pågår i världen.

När jag önskade att få bli ledamot i försvarsutskottet efter valet 2018 höll allt på att förändras. Från att under en lång tid ha gjort analysen, och haft en stark önskan om, att världen var på väg i en fredligare riktning, såg vi hur Ryssland blivit allt mer aggressivt mot sina grannländer. Hela totalförsvaret behövde återtas, utvecklas och förstärkas.

Just nu pågår Försvarsberedningens arbete mot ett nytt tidigarelagt försvarsbeslut vintern 2024. Vi har rest till nästan alla huvudstäder i norra Europa för att ta del av den analys som våra grannländer gör. Mest givande har resorna till Estland, Lettland, Litauen och Polen varit. Deras analys av utvecklingen i Ryssland är tydlig och ännu mer frispråkig än vår. Östersjön är vårt gemensamma hav och det är tydligt att våra länder tillsammans måste säkra freden i vårt eget närområde. Vänsterpartiet är fortfarande emot ett Natomedlemskap, men när det ändå blir av bör vi förstärka det nordisk-baltiska samarbete utifrån de behov som finns här.

För Vänsterpartiets del är det dock den civila delen av totalförsvaret som är den viktigaste. Vi ser flera stora civila hot mot vår säkerhet. Klimatförändringens effekter är ett stort och direkt hot mot vår överlevnad. Vi vet att Sverige utsätts för cyberattacker hela tiden. Många av våra samhällsviktiga verksamheter ägs och drivs av privata företag, och en del har till och med utländska ägare, något som kan ställa till problem för samord-

ningen vid kriser. Men framförallt måste vi stärka välfärden och absolut viktigast för hela totalförsvaret är sjukvården. Om verksamheten på grund av nedskärningar går på knäna redan i normalläge, hur ska den kunna utökas om det blir en större kris eller i värsta fall krig?

Totalförsvaret behöver även tillit och sammanhållning. Försvarsvilja kräver att vi känner oss som en del av det land vi ska försvara. Motsättningar, ojämlikhet, rasism, hat, hot, propaganda och desinformation gör vårt land svagare. De skadar vår gemenskap och vår tillit till varandra och det samhälle vi tillhör.

Totalförsvaret är en helhet. Det går inte att låta budgeten för det militära försvaret dra iväg om inte också det civila samhällets viktiga delar får de resurser som behövs. Mitt hopp står till alla dem i vårt land som har valt att engagera sig för att stärka Sveriges motståndskraft i alla frivilliga försvarsorganisationer, Röda korset, fredsrörelsen, idrottsrörelsen, miljöorganisationer och resten av hela Sveriges fantastiska föreningsliv. Tack för er insats.

Hanna Gunnarsson är riksdagsleamot (v) och Ledamot av försvarsutskottet och försvarsberedningen.

Foto: Sveriges riksdag.

Författare till Vårt Försvars krönika väljer själva sitt ämne och ansvarar för innehållet.

Årsstämma 2024

Allmänna Försvarsföreningens årsstämma 2024 genomförs i Stockholm den 16 maj. Ombud utses av respektive länsavdelnings styrelse. Motioner från länsavdelnings styrelse ska vara kansliet (aff@aff.a.se) tillhanda senast den 1 mars 2024.

Olle Schylander, kanslichef

Stöd AFF – Bli medlem nu!

För 300 kronor/år får du fyra nummer av Vårt Försvar och kallelser till föreningens aktiviteter (t o m 25 år är medlemsavgiften 100:-).

Inbetalning sker till plusgiro 12711-8
alt bankgiro 482-8885 eller Swish 1234656641.

Ange:

Namn

Adress

Telefon

E-postadress

Ålder

Mer information finns
på föreningens hemsida

www.aff.a.se

aff

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Allmänna Försvarsföreningen, aff, är en ideell förening som har genomfört verksamhet och publicerat denna tidskrift sedan 1890!

aff är fristående från myndigheter och politiska partier och föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets- och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier i syfte att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

God jul & Gott nytt år

önskar styrelsen, kansliet
och Vårt Försvar

